

OMADINA

ŠTEV 7-8

LETO 8

GLASILO TIRARODNORA

DIKALNEGA DIJASTVA

IZDAJA EKSEKUTIVA

IZIDE LETNO 10 ŠTEVIK

II. ZAUPNI SESTANEK NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA.

Letošnji zaupni sestanek narodno-radikalnega dijaštva, ki se je vršil dne 22. in 23. septembra v Ljubljani, je bil vesten pregled in sondacija temeljev narodnega radikalizma, ob katere so se ravno v zadnjem času začela upirati različna mnenja, skušajoča razkriti in izrabiti eventualne nestabilnosti na osnovi naše stavbe. Zopet se je pa izkazalo, da je bilo vse že v začetku dobro in premišljeno zasnovano in da bo mogel prihodnji strujin shod zaključiti prvo desetletje z zavestjo principialne skladnosti o nazorih nje ustanoviteljev in nje najmlajših pristašev. Že samo dejstvo te skladnosti, ki more po desetih letih biti nanjo ponosna dijaška struja, sestavljena iz neprenehoma valujoče, iskajoče in vseh napetij polne akademične mladine, vzrastle same iz sebe, v vednem boju s samim sabo, z javnostjo in tradicijo, dokumentira pač jasno in dovoljno pomen narodno-radikalnega naraščaja za vsesplošno povzdigo niveau-a, na katerem se danes nahaja naš narod.

Ker se referati tega sestanka objavijo v „Omladini“, se na tem mestu omejujemo na sprejete resolucije, ki podajajo same po sebi izrazito jedro našega dvodnevnege zborovanja.

Resolucije se glase:

1. Ker vidimo v narodu najvažnejši naravni socialni organizem in podlago vsakega napredka in civilizacije, nam narodnost ni le politično vprašanje, temveč stvar svetovnega naziranja. Zato smatramo za narodno le tako organizacijo, ki pri svojih pristaših smotreno goji narodni čut v zasebnem in javnem življenju. Pri tem povdarjamo, da smatramo delavski stan za enako važen in drugim stanovom enako vreden del narodne celote. Naloga narodne slovenske politike je delati na to, da se odstrani gospodarska in vsakojaka duševna odvisnost delavstva, to pa tem bolj, ker bo šele tedaj dana delavstvu možnost, da se v narodnostnem boju tudi aktivno udelejuje. Odobravamo stanovske organizacije, ki delujejo za povzdigo posameznih stanov ter se pri tem zavedajo, da so del narodne celote in torej načeloma ne zapostavljajo narodnih interesov svojim razrednim težnjam.

2. Kriterij, v koliko se je odločiti za individualno ali kolektivistično gospodarstvo, je narodno-radikalnemu dijaštvu le vprašanje, v kateri družabni obliki je več možnosti, da razvije kar

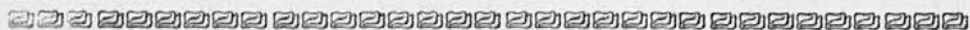
največ izvrstnih posameznikov in se kultura celote povzdigne na najvišje stanje, kratkomalo, v kateri družabni obliki bo mogla civilizacija človeštva čim najbolj zrasti. Ne v individualnem, ne v kolektivističnem gospodarstvu ne vidi tega ideala, pač pa v sintezi produktivnih strani obeh sistemov. S tega stališča moramo izjaviti, da gospodarski in družabni kolektivizem, kakor ga razvija program socialne demokracije, ne odgovarja našemu naziranju o družbi in državi. (Referent tov. Sajovic.)

3. Narodno-radikalno dijaštvo ne nasprotuje, da se t. zv. „svo-bodomiselno narodno-napredno dijaštvo“ organizira, ker je le-to prisiljeno pokazati, kaj pravzaprav hoče, in da ga ne vodijo strankarski nagibi ne odpor proti kakim osebam, temveč določen program. Veseli nas, da — v kolikor je to dijaštvo doslej v posameznih člankih objavilo nekaj programskih točk — te točke povsem odgovarjajo našemu programu. Želimo, da svoj program formulira glede vseh točk, da se bo potem videlo, ali ima to dijaštvo kako novo idejo, ki je od našega programa toliko diferentna, da je ustanovitev in eksistenca posebne napredne dijaške organizacije stvarno potrebna in utemeljena. (Referent tov. Virant).

4. Narodno-radikalni zaupni sestanek izreka nujno željo, da se ustanovi starejšinska organizacija, kjer bodo absolventi iz narodno-radikalnih društev in drugi prijatelji in somišljeniki narodno-radikalnega dijaštva delali za uresničenje našega kulturnega programa in gojili stalne zveze z dijaštvom. Pozivljajo se že obstoječe krajevne združitve narodno-radikalnih starejšin, posebno ljubljanski „Izobraževalni Klub“, da se o ustanovitvi te organizacije čimprej izrazijo. (Referent tov. Zorman).

5. Eksekutivi narodno-radikalnega dijaštva se izreče želja, da predloži našim akademičnim društvom načrt, po katerem bo le-ta sklenila enotno stilizacijo programa narodno-radikalnega dijaštva oziroma narodno-radikalnih društev.

Referati, kakor tudi debate so se odlikovale po temeljitosti in premišljenosti ter so prisotni vsem razpravam sledili z napetim zanimanjem. Zlasti so se tov. starejšine ponovno oglašali k besedi. Rdeča nit skladnosti pa se je vila skozi vsa izvajanja, ki so se vedno in vedno poglobljala do temeljev radikalizma. In izkazalo se je, da temelji stoje, kakor so bili postavljeni, le vanje vsekani kategorični imperativ narodno-radikalne struje, vzrastle na ti podlagi je blestel intenzivnejše v svoji zahtevi: nebrojne smeri in pota, ki izhajajo iz temeljev napolnite vsi, ki se priznavate k sintezi individualizma in socializma, vodeče k realnemu cilju dela, vrednega naroda iz katerega izhajate in v njem utemeljenega in vrednega kulture veka v katerem živite!

MIHAJLO ROSTOHAR.

NARODNI RADIKALIZEM IN SOCIALNA DEMOKRACIJA.¹

Letošnja „Omladina“ je priobčila L. Brunčkove članke: „Narodni in socialni moment v našem programu“ (št. 1.) ter „Socializem, demokratizem, nacionalizem in narodno-radikalni program“ (št. 2.—6.), v katerih L. Brunčko razpravlja o razmerju med narodno-radikalnim programom in načeli socialne demokracije, posebno pa o vprašanju, če more biti narodni radikalec socialni demokrat ali ne.

L. Brunčko je namreč za svojo osebo prepričan, da je narodni radikalec lahko predvsem socialni demokrat. To tendenco imajo povsem njegovi članki.

To bi bil res malo čuden razvoj narodno-radikalne struje od njenega prvega shoda v Trstu sem, kjer nam je jugoslovanska socialna demokracija oficialno napovedala boj. Nas starejše narodne radikalece, ki smo gradili strujin program prav od prvih početkov in ga ravno proti socialni demokraciji morali braniti z vso energijo, je ne malo presenetilo Brunčkovo stališče. Ker gre v tem slučaju za pravo pojmovanje načel narodnega radikalizma in zaeno za biti in nebiti naše struje, zato se čutim obvezanega, da na Brunčkova izvajanja na tem mestu odgovarjam, posebno še zaradi tega, ker sem sodeloval na ustvarjanju narodno-radikalnega programa. Moj odgovor bi se preveč razširil, ko bi hotel na vse točno odgovarjati, v čemur se z L. Brunčkovimi izvajaji ne strinjam, zato se hočem na tem mestu omejiti le na najvažnejše stvari.

L. Brunčko razmotriva predvsem o revolucionizmu, o načelu razrednega boja, o historičnem materializmu in o internacionalizmu kot štirih temeljnih točkah socialno demokratičnega programa, katere pa si, — to povdarjam — precej individualno interpretira in najde v popolnem soglasju z narodno-radikalnim programom. Sledimo njegovim tozadevnim izvajanjem in presodimo, če se načela narodnega radikalizma res krijejo z načeli socialne demokracije!

Vsa Brunčkova izvajanja so zgrajena na citatih iz teorij nekaterih posameznikov, ki so si v socialno-demokratični stranki ohranili toliko duševne svobode, da so o njenih načelih samostojno razmišljali in so se v teh svojih razmišljanjih od načel socialno-demokratičnega programa znatno oddaljili. Ta metoda L. Brunčka pa je popolnoma zgrešena. Kajti za presojo načel kake stranke ni merodajno to, kako si jih ta ali oni posameznik zase razlaga, zlasti še, dokler je njegovo pojmovanje le njegovo privatno naziranje, ravno tako kakor n. pr. ni za našo strujo merodajno, kako L. Brunčko narodni radikalizem pojmuje za svojo osebo, dokler je s svojimi nazori osamljen; ampak za presojo socialne demokracije kakor sploh vsake stranke je merodajen njen oficialen program. In prav na ta program se je L. Brunčko vse premalo oziral, sicer bi ne bil prišel do takih zaključkov. Opirati se hočem

¹ Referirano na II. zaupnem sestanku.

zgolj na oficialen program, ki je tako dolgo merodajen, dokler ga stranka oficialno ne izpremeni. Na strankin program mora namreč vsak član organizacije brezpogojno pristajati, ko stopa v stranko. To je osnovna zahteva, sicer organizacija sploh nima prave eksistenčne podlage. Pred seboj imam program češke socialno demokratične stranke, katero je Brunčko sam postavil za vzor.

Program je zašel v oficialne publikacije¹ češke socialno-demokratične stranke, tako da mi je pravost in pravilnost njegova popolno zajamčena.

Citiramo doslovno:

„To, kar vse delavstvo čuti in hoče, je prvič jasno in direktno znanstveno formuliral Karel Marx v svojem „Komunističnem manifestu“ l. 1848. Nazori zbrani v „Komunističnem manifestu“, so bili pripoznani za najboljše izmed vseh tedanjih načrtov in so jih vzeli za podlago vsem programom, katere si je pozneje delavstvo dospelih narodov sestavljalo za lastne potrebe, ko se je združevalo v politične stranke.

Tudi program češkega socialno-demokratičnega delavstva temelji na načelih postavljenih od Marxa.² „ . . . dne 30. in 31. decembra l. 1888. in 1. januarja 1889. sklenil se je v Hainfeldu podoben skupni program za delavstvo vseh narodnosti v Avstriji, kateri ravnotako temelji na načelih, ki jih je zastopal Marx in kateri v bistvu velja še do danes. Le malo se je spremenil na skupnem shodu na Dunaju v dneh 1. do 6. novembra 1901, tako da se glasi program češko-slovanske socialno-demokratične stranke tako-le:“³

„Socialno-demokratična stranka delavstva v Avstriji skuša doseči za vse ljudstvo brez razlike narodnosti, rodu in spola osvobojenje iz vezi gospodarske odvisnosti, odstranitev političnega zatiranja ter povzdigo iz duševne zaostalosti. Vzrok teh nedostojnih razmer ni v posameznih političnih naredbah, ampak v dejstvu, ki ovladuje in pogaja eksistenco vseh družabnih razmer, da so namreč vsa delavna sredstva monopolizovana v rokah posameznih imetnikov. Lastnik delavne sile, delavski razred, prihaja na ta način v silno tesno odvisnost od imetnikov delavnih sredstev in zemlje, od razreda veleposestnikov in kapitalistov, katerih politično in gospodarsko gospodarstvo (vladanje) je izraženo z današnjo razredno državo.

Tehnični napredek, rastoča centralizacija izdelkov, lastnina in gospodarska moč v rokah kapitalistov in kapitalističnih skupin pripravlja vedno širše vrste prej samostojnih malih obrtnih podjetnikov in malih kmetov ob njih izdelna sredstva in jih peha posredno ali neposredno v odvisnost kapitalistov kot mezdne delavce, nastavljenca ali pa kot njihove dolžnike.

Z večanjem števila proletarcev se stopnjuje tudi njih izkoriščevanje, s čemer vznikla vedno večje nasprotje med živlenskimi ravnovesjem vedno širših vrst delavstva in med hitro se dvigajočo dobičkanosnostjo njih lastnega dela, kakor tudi s kupičenjem bogastva, katerega so sami ustvarili.

¹ Organizator čili: co má každý soudruh věděti.

² N. o. m. str. 8.

³ N. o. m. str. 9.

Čim bolj pa razvoj kapitalizma razmnožuje vrste proletariata, tem bolj ga tudi sili in dela sposobnejšega, da začne boj proti njemu. Oviranje izdelovanja, ki ga izvršujejo posamezniki, stori poedinsko last vedno nepotrebnejšo in škodljivejšo, zaeno s tem pa se ustvarjajo nujni duševni in gmotni pogoji za nove reforme društvene produkcije na podlagi družbene lasti. Ob enem se proletarijat zaveda, da mora ta razvoj podpirati in pospeševati, da mora biti tu cilj: prevod delavnih sredstev v družbeno last, in da je sredstvo v njegovem boju za osvobojenje delavskega razreda pridobivanje politične moči. Nositelj tega nujnega razvoja more biti le razredno zaveden in k razrednemu boju organiziran proletarijat.

Proletarijat organizirati, napolnjevati ga z zavednostjo o njegovih razmerah in nalogah, napraviti in vzdržati ga sposobnega za boj: to je pravi program socialno-demokratske delavske stranke v Avstriji, k čigar izvedenju se poslužuje vseh smotrenih in njegovemu naravnemu pravnemu čutu odgovarjajočih sredstev. Socialno-demokratska delavska stranka v Avstriji bo vedno v vseh političnih in gospodarskih vprašanjih branila interes proletarijata in delovala proti kateremu koli zatemnevanju in zakrivanju razrednih protiv, kakor tudi proti izkoriščanju delavstva v prosep meščanskih strank. Socialno-demokratska delavska stranka v Avstriji je mednarodna stranka:

Ta obsoja nadpravnost narodov ravno tako, kakor nadpravnost rodu, spola, imetja in stanu, proglašča, da boj proti izkoriščanju mora biti mednarodna, kakor je izkoriščevanje samo.

Ta obsoja in pobija vsakršno omejevanje svobodnega izražanja prepričanja, kakor tudi duševnega varuštva od strani države in cerkve. Ta skuša doseči zakonite ohrane življenjskega ravnovesja delujočih razredov in dela na to, da doseže proletarijat, kar največ vpliva v vseh smereh javnega življenja.

Izhajajoč iz teh načel, zahteva socialno-demokratska delavska stranka v Avstriji zlasti to: (sledi političen program socialne-demokracije).

Primerjajmo zdaj Brunčkova izvajanja s socialno-demokratskim programom na eni strani in z narodno-radikalnim programom na drugi strani!

Brunčko popolnoma pravilno povdarja, da narodni radikalci nismo revolucionarci, vendar pa si pojem revolucionizem tako samovoljno razlaga, da njegovih dotičnih izvajanj ne moremo molče preiti. Trdi namreč, da je socialna demokracija sicer revolucionarna, toda ne več v policijskem smislu, kakor za dob Marx-Engelsovih, temveč v znanstvenem smislu. Priznava državo, in njene naprave, priznava tudi današnji družabni red, samo skuša ga izpopolniti.¹

Brunčko si razlaga torej revolucionizem socialne domokracije v znanstvenem smislu, torej kot naravno izpolnjevanje obstoječih družabnih razmer in državnih uredb.

¹ Omladina št. 5—6 str. 101.

Konstatiram z ozirom na socialno-demokratski program, da ni res, da socialna - demokracija priznava razredno državo ali celo današnji družabni red, nasprotno, ravno tem stvarjem je v prvi vrsti naperjen njen boj. Socialno-demokratska stranka priznava oboje tako nekako, kakor priznava ujetnik okove na svojih rokah, katerih pa si niti trenotek ne želi imeti.

Ker socialna-demokracija sedanjega družabnega reda in države ne priznava, zato tudi odpade za njo objekt izpopolnjevalne metode, in znanstven revolucionizem de facto nima nobene prave podlage. Nasprotno socialna demokracija hoče drugo družbo, družbo zasnovano na principu kolektivizma, zato ne more delovati na izpopolnjevanje sedanje družbe, ki temelji na docela različnih principih, namreč na načelu osebne lastnine. Brunčko se ravnotako igra s pojmom revolucionizma kakor Kautsky, Bissolati ali Jaurès. Kdor priznava obstoječi družabni ustroj in hoče pospeševati njegov razvoj, ta ni revolucionar, ampak revolucionar je ta, kdor skuša z nasiljem fizičnim ali političnim obstoječe uničiti in z novim nadomestiti in tako uveljavljati svojo moč ne oziraje se na veljavne določbe ali prava slabjših družabnikov, strank, stanu itd.

Revolucionizem torej ne obstoja le v prelivanju krvi v političnih bojih, to v revolucionizmu sploh ni bistveno, ampak bistvo njegovo je v nasilnem uveljavljanju svoje politične moči, pa naj si bo že to nasilje krvavo ali ne krvavo. Mi, narodni radikalci, obsojamo in zavračamo vsak revolucionizem in ne izvezamo niti Kautskyjevega, katerega nam Brunčko na nekem mestu predstavlja kot dopustnega,¹ kajti socialna demokracija pozna le razredno moralo: razredni egoizem mas, po katerem je vsako sredstvo dopustno v političnem boju, ako služi interesom proletariata, ne glede na ostale metode človeške družbe,² ki so doslej v manjšini. Doslej se socialna-demokracija revolucijskega načela oficialno še ni odrekla in vse njeno postopanje in učenje dokazuje, da stoji še vedno na Marxovem stališču revolucionizma. Ako se pa slišijo posamezni glasovi iz vrst socialne-demokracije proti revolucionizmu, to pač dokazuje samo to, da so začeli nekateri posamezniki revolucijsko taktiko perhorescirati in bi radi videli, da bi revolucijsko načelo nadomestilo načelo evolucionizma. Mi narodni-radikalci pa stojimo na stališču evolucionizma in skušamo obstoječe oblike družabnega življenja izpopolnjevati na podlagi sociološkega spoznanja in v smislu socialne pravičnosti. V tem oziru se naš program daleč razlikuje od socialno-demokratskega. In že zaradi tega programatičnega nasprotja naroden radikalec tako dolgo ne more biti član socialno-demokratske stranke, dokler bo to nasprotje obstajalo. Še bolj, kakor v tej točki, pa se razlikuje nazor narodnega radikalizma o družbi in državi, od socialno-demokratskega naziranja. Mi smo in moramo biti zaradi doslednosti tudi nasprotniki razrednega stališča. Narodni radikalizem priznava državo in obstoječi družabni red, kakor tudi pomen in vrednost vseh slojev človeške družbe. Socialna-demokracija pa, kakor smo že zgoraj omenili, programatično

¹ Glej Omladina št. 5-6, stran 102 s.

² Glej citirani program češke socialne-demokratske stranke.

zavrača obstoječi družabni red sloneč na osebni lastnini in ga hoče nadomestiti z novim, in pobija dosledno tudi današnjo razredno državo; smatra delavske mase za najvažnejši činitelj v socialnem življenju, od katerega ima priti socialni prevrat, in ž njim zaeno novi družabni red, sloneč na principu kolektivne lastnine. V narodno-radikalnem programu je zahteva po gospodarskem in kulturnem napredku vseh slojev naroda. Mi zahtevamo za vse stanove enako politično svobodo zato, da se morejo samostojno razvijati in s tem smo menili v prvi vrsti naš drobní narod, slovenski proletarijat. V tem obstoji tudi naš demokratizem.

Trditev, da socialno-demokratska stranka ne stoji več na stališču razrednega boja, je neresnična; to dokazuje pasus v socialno-demokratskem programu: proletarijat organizirati, napolnjevati ga z zavestjo njegovih odnošajev in nalog, narediti in vzdržati ga sposobnega za boj (NB.: razredni boj!): to je pravi program socialno-demokratske stranke Tu je pač vsaka nadaljna polemika popolnoma odveč.

V tej točki smo si s socialno demokracijo naravnost v diametralnem nasprotju. In to je drugi glavni vzrok, zaradi česar narodni-radikalec ne more biti obenem socialni demokrat.

Kar se tiče historičnega materializma, poudarjam, da se to naziranje da še najbolj spraviti v soglasje s celotnim živlenskimi nazorom socialne demokracije. Za mene pa je historičen materializem t. j. nazor, da je ekonomski interes glavni in odločujoči faktor v socialnem življenju, huda zmeta, kajti proti historičnemu materializmu se da doprinesiti vsaj toliko dokazov, kolikor jih navajajo zanj. V našem programu se sicer nahaja zahteva po gospodarski povzdigi slovenskega naroda, ker smo prepričani o važnosti gospodarskih interesov za razvoj socialnega življenja, toda to točko našega programa spravljati v zvezo s historičnim materializmom, je pa vendar malo preveč hudo. Narodni radikalizem se ni nikoli naslajal na historičen materializem in se tudi ne bo, dokler bo obstajal kot struja z jasnimi doslednimi živlenskimi nazorom. V tem oziru so naši nazori popolnoma jasno začrtani v knjižici „Iz naroda za narod“. Ni treba poudarjati, da bo dosleden narodni-radikalec tudi to razliko upošteval, ko bo vstopal v katero politično stranko.

Preidemo k vprašanju narodnostnega stališča v narodno-radikalnem in socialno-demokratskem programu.

Iz Brunčkovih izvajanj izveneva, kot da socialna demokracija zavzema skoro isto stališče glede narodnosti, kakor narodno-radikalna struja in v kolikor se ta v narodnostnem oziru razlikuje od socialne demokracije, je narodni radikalizem šovinizem, katerega on strogo obsoja. Brunčko se je postavil pred dve besedi: absolutna narodnost, ki so jih vrgli za nami klerikalci in se jih brani z vsemi štirimi. Postavil pa je proti tem besedam besedi „relativna narodnost“, meneč, da je s tem pravilnejše in točnejše določil narodnostno načelo narodnega radikalizma. To pa se mu ni posrečilo, kakor bomo kmalu videli. Tu konstatiram dejstvo, da L. Brunčko zavrača fundamentalno točko narodno-radikalnega programa in na ta način

najde stik s socialno-demokratskim internacionalizmom ali narodnim stališčem. Brunčkova dotična izvajanja je treba vzeti strogo kritično, kajti, ako pade ta točka našega programa, pade temelj narodnega radikalizma. Moram reči z ozirom na vse to, kar je Brunčko napisal o narodnosti in narodnem načelu,¹ da slabo pojmuje načela narodnega radikalizma. Na omenjenem mestu piše Brunčko sledeče: Pravijo:² „Mi smo narodni, socialni demokratje pa ne. Nam je narodnost najvišja dolžnost, kateri se klanjajo vse druge, — socialnim demokratom pa je narodnost težnja druge vrste.“ — Da, pride na to, kaj nam je narodnost in kaj razumevamo pod pojmom narod. Ako gledamo na narodnost absolutno, z nekakega aristokratskega vzvišenega stališča, potem vsekakor se mora posameznik brezpogojno ukloniti imperativu narodovega interesa. Toda mi ne naziramo tako in ne smemo tako nazirati, ako hočemo biti socialni in humani.

In dalje pravi: Ali ni nesmiselno, zahtevati od nekoga, da nas ljubi? Ali ni pri najmanjšem neplemenito, ako te zahteve ne izpolni, zato ga kaznovati, prokleti? In narodnost naj bo taka inkvizicija?

Ne, naš nazor na narodnost je mnogo idealnejši, pravičnejši in naravnjejši. Nam, zaradi narodnosti ne sme nihče trpeti, ne družabno, ne moralno in ne gmotno. Pozdravljamo silni narodni altruizem, udejstvovan v delu in žrtvah za narod . . . Narodni heroizem nam je svet, toda ni naša zahteva in brezpogojna dolžnost, ki bi jo, gmotno ali moralno, izsiljevali v imenu naroda na vsakem posamezniku, katerega prištevamo med svoje. Da, mi smo narodni in povdarjamo svojo narodnost, toda kljub temu odrekamo narodu vsako absolutno ingerenco na nas, mi stojimo idejno nad narodom. Zaradi tega, ker smo Slovenci, nam ni še naš narod boljši, k eksistenci upravičenejši nego so drugi narodi.

„Prvi postulat nacionalizma nam je brezpogojni demokratizem. Narodov interes ne zahteva, da se goji in krepi 1 ali 2 stanova, drugi pa da se „v imenu naroda“ zapostavljajo, prezira in celo uničujejo. Narodov interes sploh ne pozna nobenega gospodarsko-političnega aristokratizma, ki odbija druge interesne skupine kot manj vredne, nemoderne, poginu zapadle itd. Škodljiv je tak aristokratizem v politiki tudi zaradi tega, ker navadno monopolizira narodno misel in tira s tem druge sloje v roko protinarodnega internacionalizma. — Citirali smo iz omenjene številke vsa najmarkantnejša mesta, da se morejo čitatelji na mestu orientirati o Brunčkovih nazorih o narodnem načelu v našem programu: narodna dolžnost nam je prva; tej se klanjajo vse druge. Ta točka našega programa je tako jasno določena, da je vsaka dvoumnost izključena.

Brunčko zavrača naše narodno načelo v imenu socialnosti oziroma demokratizma in humanosti. Naša točka baje zahteva brezpogojno ljubezen, sicer prideš pred narodno inkvizicijo. Dalje zahteva brezpogojnih žrtev, celo žrtev lastne eksistence, zahteva tudi od ljudi večjih žrtev, nego jih moremo sami utrpovati; zahteva končno od nas nenravna dejanja kakor n. pr.: lagati

¹ Omladina št. 5.—6. str. 105 in št. 1. str. 6. s.

² Namreč narodni radikalci, ki se drže dosledno programa.

in nepošteno delati, zahteva sovraštvo in nasilje drugih narodov itd. Vprašam: Kdo je kaj takega kdaj zahteval v naši struji? Ali smo mi začetniki narodno-radikalne struje kdaj to zahtevali od vas mlajših? Ali je struja v imenu zgorajšnje točke kaj takega zahtevala. Z obžalovanjem konstatiram, da se je Brunčko v dotičnih odstavkih poslužil tako nizkih argumentov proti fundamentalni točki našega programa. Tega, kar on tam navaja nikdo ne zahteva in kljub temu in prav zaradi tega drži ta točka, ki je tako naraven in srečno izbran izraz npravno čutečega, narodnega Slovenca, da je pač vsakemu, kdor jo hoče razumeti, prav lahko razumljiva. Zastavite klerikalcu, socialnemu demokratu in narodnemu radikalcu sledeče vprašanje: ako pridejo naroden, verski in stanovsko-ekonomski interes v konflikt, tako, da je treba enega drugim žrtvovati, katerega boš žrtvoval? In odgovorili bodo zaporedoma, in sicer dosleden klerikalec bo odgovoril: meni je verski interes oziroma interes cerkve prvi, temu se podrejajo vsi drugi; socialni demokrat bo rekel: stanovski interes proletariata mi je glavni, vsi drugi interesi so postranski; narodni-radikalec pa bo rekel: narodni interes mi je najvišji, temu so vsi drugi podrejeni ali z drugimi besedami: narodna dolžnost je prva, tej se klanjajo vse druge. Ravno v tem je bistvena razlika glede naziranja o narodnosti med klerikalcem, socialnim demokratom in narodnim radikalcem. Tako je razumevati to točko našega programa in nič drugače. Ubriniti pred Brunčkom, pa jo bo tem lažje, ker pravzaprav nič bistvenega ne navaja proti njej, razun trditve, da je neveljavna, ker narodnost in narod so le relativen pojem in zato ne morejo zavzemati narodni interesi oziroma dolžnosti prvega mesta pred drugimi interesi, ampak prvo mesto gre ekonomskemu interesu. Brunčko se je glede narodnosti vede ali nevede postavil na Marxovo stališče in s tem obenem na stališče socialne demokracije. Brunčko kakor Marx pojmuje narodnost zgolj kot milje, ki nas obdaja in se spreminja in razvija, kakor ga določujejo drugi faktorji, zlasti ekonomski. Narod mu je okolica, ki poedinca nekako obdaja, in v kateri se sam nahaja. Narod mu je zgolj objekt izven njegove osebnosti, do katerega zavzema le gotove odnose. Brunčko abstrahira poedinca od skupine tako, da oddeli del od celote in govori: jaz in národ, mi in narod itd. pa ne pomisli, da je ta abstrakcija umetna, da v dejanstvu oddeliti posameznika od narodne celote se pravi iz te celote ga iztrgati, kar se dogaja le v slučajih renegatstva. Na taki umetni abstrakciji, ki nima nobene realne podlage, je zgradil svoj pojem o relativni narodnosti in vse svoje argumente proti našemu narodnemu stališču. Mi pojmuje narod in narodnost drugače, nam narod in narodnost niso abstrakcije, zgolj kolektiv ali formalen pojem, ampak narodnost nam je realnost, katera eksistuje v naši individualni eksistenci zaeno z drugimi eksistencami. Narodnost je v nas, je posebna, socialna stran našega življenja. Narod je najprirodnejša oblika socialnega življenja in v splošnem lahko rečemo, da socialno življenje, katerega živé poedinca človeškega plemena, je de fakto narodnostno življenje. Cela človeška družba je razdeljena v

narodnostne skupine. To je dejstvo, katerega ni mogoče utajiti. Socialno in individualno življenje eksistuje le v naši abstrakciji, de fakto pa so le eno realno življenje, ki se nam kaže v dveh oblikah. Socialno življenje je faktično narodno življenje in kot tako je gotova stran življenja poedincev. Narodno življenje je moje, je tvoje življenje etc. zato so vsi problemi narodnega življenja problemi individualna oziroma individualov.

Iz spoznanja, da je človek socialno bitje, da je socialnost njegovemu življenju svojstvena, izhaja postulat npravnosti kot princip življenja. Npravnost je regulativ življenja, kot taka nam je najvišje načelo. Npravnost pa ima svoj pravi smisel v socialnem življenju poedincev in njena najmočnejša korenina *menot.* je ravno narodno čustvo. Narodno čustvo nam je najgloblji in najmočnejši vir npravnega ojačenja in zato stavimo narodnost tudi v praktičnem življenju na prvo mesto in narodne dolžnosti smatramo za najvišje dolžnosti. Mi povdarjamo narodnost ravno zaradi tega, ker hočemo postati v narodu in z narodnostjo npravno popolni ljudje. Npravnost in narodnost sta torej v tako ozki zvezi, da ju realno niti ločiti ne moremo: npravnost in zato tudi narodnost so načelo našega življenja. Z narodnostjo se hočemo povzdigniti na višjo stopnjo npravnosti. To je smisel našega narodnostnega načela in v tem duhu hočemo prerajiti slovensko družbo. To smo v bistvu že v publikaciji „Iz naroda za narod“ izpovedali.

Ako hoče kdo to naše stališče označiti kot absolutno narodnost, tedaj lahko sprejmemo ta naziv brez ugovora.

Kdor primerja naše narodnostno stališče z onim socialne demokracije, pa če bi bilo tudi vse res in pravilno, kar je Brunčko v Omladini doprinesel v obrambo socialno demokratične stranke glede njenega narodnostnega stališča, ta bo pač lahko razvidel fundamentalno razliko med narodno-radikalnim naziranjem o narodu in narodnosti in med onim socialne demokracije. Prav zaradi te razlike, ki nas je od nekdanj ločila in nas loči od socialne demokracije, naroden radikalec ne more biti član te stranke.

V ostalem pa se postavlja Brunčko glede narodne požrtvovalnosti na tako ekstremno egoistično stališče, da se noben socialno misleč človek ne more ž njim strinjati. Kajti brez požrtvovalnosti je socialno življenje de fakto nemogoče, zato je medsebojna požrtvovalnost naravnost socialen postulat. V nadaljne malenkosti pa se ne mislim spuščati.

Dasiravno nam brani naše stališče vstop v socialno demokratično stranko, smo bili in smo kot pravi demokratje prijatelji slovenskega delavstva. Povdarjam tu z nova, kar sem že pri večih prilikah rekel, da se mora narodno-radikalna mladina z vso energijo poprijeti delavskega vprašanja in ga na podlagi naših načel samostojno reševati. Kdor je Slovenec, ta mora imeti srce tudi za naš drobn narod, za slovenskega proletarca.

smo par imen, nekaj komaj pol razumljenih fraz in terminov iz raznih darwinističnih, monističnih ali pozitivističnih frakcij in vse je šlo kakor po niti. Kaj lahko se je dalo operirati z „evolucijo“ „struggleforlife-izovanjem“, „selekcijo“, „diferenciacijo“ itd.; nazadnjaki so bili v jezi, filistrom smo imponirali, pred domačim rodoljubjem pa smo sloveli za napredne in prebrisane glave.

In sedaj je konec vse te sijajne gloriije. Naj počivajo fosilije v miru zraven onih, ki so jih zbrali že naši dedje in pradedje. Morda jih vzamejo naši potomci zopet čez par stolet iz mrtvašnice, lepo pozlatijo in nališpajo in ponove staro malikovalstvo. Seveda, izumrl stari rod še ni in pretežna večina pokleka še vedno pred starimi maliki, jim kadi z vezano in nevezano besedo, ali to so pagani. Saj se to tako lepo čita v slovenskem rodoljubno-naprednem časopisju, delo gre žurnalistu gladko izpod rok, ne da bi mu bilo treba misliti ni edine še tako neznatne misli, čitalec pa dremlje pri hladni kavi in slabi viržinki. Evolucija narodnih sil, neizogibni napredek, večne neomagljive resnice materialističnega svetovnega nazora, končno bratstvo in občni mir med vsemi narodi in druge take simplistične fraze se pretakajo leno po predalih njegovega mozga, uvodnim člankom o narodni kulturi pa ni konca ne kraja.

O razmerju pozitivistično-materialistične dobe k romantični filozofiji Kantovih naslednikov se je pisarilo preveč, da bi bilo potreba na tem mestu izgubljeni zanje kakšno besedico. To je bilo maščevanje „krščanstva“, „Strup iz Judeje“. Naravoslovne vede, ki so hotele prvotno imponirati s svojo empirično eksaktnostjo, so se le prekmalu sprevrgle v posvetno bogoslovje. Dolgovezni sistemi prirodnih in družbenih zakonov so postajali čim dalje nejasnejši. Znanstveniki so zašli na metafizične steze apriorističnega pojmovanja, psihologizem pa je zmešnjavo le še povečal. Obenem pa je znašel dobrina Comte še neko novo vedo, sociologijo, ki je, naslanjajoč se na ortodoksni darwinizem, začela presti najraznovrstnejše teorije. Sociološka dogmatika je tekom zadnjih par desetletij bujno procvela, v zadnjem desetletju pa so jeli še nemški in angleški neokantovci zanašati vanjo svoje „Erkenntnistheorien“, ki jih človek z zdravimi možgani ravno tako težko prebavi kakor Duns Scota, Molino in druge pozabljene sholastične modrijane iz davno preteklih časov. Kaj posebno novega pri tem ni prišlo na dan. Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Vse „najmodernejše“ sociološke ideje in teorije je večinoma napisal Proudhon v raznih dobah svojega idejnega razvitka. Gumplowicz, Durkheim, Kidd itd. znajo to morda povedati v lažjem, dolgoveznem feuilletonističnem tonu, ampak to je vedno le nova melodija k stari pesmi.

V zadnjih dveh desetletjih opažamo v filozofiji rapidno in velezanimivo renesanco. Filozofija se hoče demokratizirati. Preteklo stoletje je izpolnjevala borba za osnovna, metafizična načela, zidali so se komplicirani sistemi, vsakdo je hvalil in priporočal svojo idejo kot sintezo vseh resnic. Ali ta borba se je vršila v najskrivnejšem zatišju med vseučiliškimi profesorji in v himerične svetove zamaknjenimi učenjaki. Vulgus profanum o tem ni zvedel ničesar, k večjemu je kakšen odklonjen docent kakor Schopenhauer ali

filološki profesor kakor Nietzsche napravil na rovaš teh zamaknjencev kako hudomušno opazko. Vkljub vsemu zavračanju pa so prekoračili od vseučiliških profesorjev potegnjene meje naravoslovci, kemiki, fiziki, literati in drugi nepoklicanci. Le-ti pa so polagoma opuščali vero v neomagljivo suverenost „čistega razuma“, so jeli prevračati za vse večne čase določene kategorije, in na vse zadnje so proglasili človeški razum za epifenomen. Zanimanje za filozofska vprašanja je prodiralo v vedno širše kroge. Popolni bankerot verskih konfesij je rodil željo po nadomestitvi izgubljene ali odklonjene vere. Človek je vendar predvsem animal religiosum. Naturam non expellas furca . . . Človeška metafizična potreba se zdi začasno še neiztrebljiva in najbrž spremi človeštvo do njegovega pogina. Malokdaj je bilo toliko „Gottsucher“-jev z najdiametralnejšimi svetovnimi nazori kakor baš dandanes. Oni so navadno zelo filantropični ljudje z demokratičnimi političnimi načeli, priljubljeni pri akademski mladini in hudi nasprotniki starega liberalizma. Čehi imajo Masaryka, Rusi Solovjeva in Merežkovskega, Nemci Hauptmanna itd. Njih kult zaide dostikrat v ekstremnost in njih filozofija je navadno polna mistike in logičnih nasprotstev. Njih anti-klerikalizem je mnogokrat narobe-klerikalizem, nič manj nestrpen in enostranski kakor oni, ki ga pobijajo.

Če je še pred par desetletji urejeval razum kot neomejen vladar, se je moral v najnovejšem času umakniti drugim činiteljem idejnega napredka in spoznanja, ali pa se mu je milostno prisodilo drugo mesto. Vsaka doba vloži v svoje filozofsko naziranje lastne svoje aspiracije, ideale in želje. Doba tehnike in praktičnega trgovca ne zahteva od filozofije nobenih absolutnih principov. Nji veljajo filozofske teze le toliko, kolikor se izkažejo vporabljive v vsakdanjem življenju, kemični laboratoriji preskrbljajo modroslovce s biološkimi in mehanističnimi termini, individualna intuicija in iznajdljiva podzavestnost sta postali najljubši predmet filozofskih diskusij.

Iz neokantovskega kriticizma pohaja sodobni idealizem, ali on životari bolj med strokovnjaki in literati. Res, lepo sečitajo knjige teh novih idealistov in videti je, da sanjarski filozofi iz romantične dobe ne bodo nikdar zgubili popolnoma svojega vpliva, tudi resne volje v borbi za individualno, z lastnim naporom pridobljeno svetovno naziranje jim nihče ne more odrehati, ampak značilno je vseeno, da zanima na pr. pragmatizem, energizem, bergsonizem, sodobno občinstvo v nesorazmerno večji meri kakor lepi nauki Hegel-Schellingovih častilcev.

Henri Poincaré se drži nekako srede med starim idealizmom in ekstremnimi antiintelektualističnimi strujami. Njegova filozofija se peča skoraj izključno z najvažnejšim modernim vprašanjem. To je splošni problem znanosti. Kakšna je njena vrednost, kaj pomenja ona? Staro dogmatično pojmovanje je zatrjevalo absolutno resnico, veliko resnico z velikim „R“, prvotno, nujno resnico, ki velja za vse intelligence, za vse čase in vse svetove. Potemtakem bi obstojala znanost iz razlaganja vseh stvari in pojavov iz gibanja in prostornosti, kakor da vladajo svet mehanični in geometrični teoremi in ker izvirajo le-ti iz aksiomov, ki so evidentni, se reducira končno vse na absolutno „Resnico“. Tako postanejo teorije, dogme.

Antiintelektualisti povdarjajo z Nietzschejem voljo, praktičnost, osebne ambicije. Večne resnice so človeška domišljavost, mi jih sploh ne moremo spoznati, „stvar sama ob sebi je nezmisel, — Bog, Enota, Razum, Zakon, Duh, Materija, Narava, itd. so — uganke. Resnica je v neprestanem postanku in prestanku, ona je naš postulat.

Končna sodba o uspehu znanosti se ne glasi veliko drugače kakor Brunetierova.

Se pa li menijo teorije o resnici od danes do jutri, se menja li potem tudi resnica, je li znanost bankerotna? se vprašuje Poincaré in to zanika. Znanost ni metafizična, ona nima nobenega opravka z absolutnostjo.

„Geometrični aksiomi, pravi, so samo zakrite definicije.“

„Kaj nam je potemtakem misliti o vprašanju: je li euklidična geometrija resnična?

„Ono nima nobenega smisla.“

„ . . . Ena geometrija ne more biti bolj resnična kot druga; ona more biti samo bolj uporabna.“¹

Vporabnost, to je prvi kriterij za „resničnost“. Resnico, ki se nam zdi uporabljivejša, smatramo za edino pravo, ona je samo projekcija naših želja in potreb, kar odgovarja pragmatističnim definicijam resnice. Mi si na pr. mislimo, da je med dvema točkama ravna črta najkrajša zveza. V istini moremo kakor na pr. v geometriji Lobačevskega in Riemanna potegniti med njima veliko več ravnih črt, ne da bi prišli z našimi aksiomi v kakšen konflikt. Ako dajemo Euklidovi geometriji prednost, delamo to radi praktičnosti za naše vsakdanje potrebe. V geometriji torej ni absolutne resnice v metafizičnem smislu, ker te aksiome lahko po volji sprejmemo ali zavrzemo. Enako argumentira Poincaré tudi glede drugih znanostij, mehanike, astronomije itd. Naš ugovor, da potrjuje naše geometrične in mehanske večti-sočletna izkušnja, ne velja. Da znaša na pr. vsota treh kotov kateregakoli trikotna vedno 180° , ne odgovarja resnici. V Riemannovi geometriji je ta vsota vedno večja, v Lobačevskijevi vedno manjša ko 180° . Najeksaktnjša tvoritev ne more dokazati resničnosti naše trditve, in naša izkušnja nam nikdar ne bo mogla potrditi absolutne nujnosti najosnovnejših aksiomov.

Ako torej osnove vse znanosti niso ne aprioristične resnice, ne eksperimentalne resnice, kako naj jih imenujemo? Konvencije in definicije, odgovarja Poincaré. „Po definiciji je sila enaka z akceleracijo pomnoženi masi in po definiciji je akcija tolika kakor reakcija.“²

So li pa naši znanstveni zakoni potemtakem samovoljne konvencije? Konvencije, da, samovoljne, ne. Praktična uporabnost jim daje nujno prednost pred drugimi. „Čas in prostor . . . njih vrednost je relativna; narava jih nam ne nalaga, mi jih pripisujemo naravi, ker so po naši sodbi komoda“³ „Noben način merjenja časa ni bolj resničen ko drugi; oni, ki ga rabimo je samo bolj komoda“³ „Izkušnja ne potrjuje, da ima prostor tri dimenzije;

¹ H. Poincaré: La Science et l' Hypothèse 66/67

² Science et Hypothèse 118/9.

³ Valeur de la Science 9.

ona nam dokazuje, da je bolj komodno ako mu pripisujemo tri¹. „Trditev da se „vrti zemlja“, nima nobenega smisla, ker nam tega nobena skušnja ne bo mogla dokazati . . . podstava, da se vrti zemlja je samo bolj komodna“².

Take trditve so morale povzročiti v učenem Jeruzalemu seveda velik škandal. Ampak Poincaré podira z limpidno in sarkastično besedo in v tonu prijetnega causeurja vse simplistične „večne resnice“ in njegov blagodušen humor dela čitanje njegovih spisov ravno tako prijetno, kakor ono ameriškansko-angleških pragmatistov.

Pol- in četrtinteligenti so prišteli Poincaré-ja seveda takoj k krajnim skeptikom in k pragmatistom. Da, na prvi pogled izgleda njegova trditev, da obstoja znanost iz konvencij, definicij in teorij, katerih vrednost moremo meriti le po njih praktični uporabljivosti, zares zelo sorodna z definicijami resnice, kakor jih ljubijo pragmatisti raznih narodnih nians. Poincaré polemizira z pragmatistom blizu stoječim Abel Rey-em in zavrača njegovo tezo, da so znanstveni zakoni in dejstva umetelna dela učenjakov in da nam znanost ne more povedati o resnici ničesar. Kakor se je izognil Karibdi-metafizičnemu pojmovanju, tako se boji tudi Scille, pragmatizma. Na A. Rey-evo trditev, da učenjaki preurejajo in pačijo navadna dejstva v svoje svrhe, dokler ne konstruirajo „znanstvenih dejstev“ odgovarja Poincaré: vse kar vstvari učenjak v dejstvu, je jezik, v katerem ga izraža³ in dokazuje to s krasnimi primeri iz najeksaktnjših ved. Tudi znanstvenih zakonov si učenjaki ne morejo sestavljati po volji. Oni izvajajo iz zakonov, podanih od izkušnje, gotova načela, ki jih izkušnja nikdar ne bode mogla potrditi, ampak vkljub tem neobjektivnim načelom ostanejo še vedno zakoni, ki jih nam podaja izkušnja. „Vsak zakon moremo ločiti v eno načelo in en zakon, ali iz tega je razvidno, da bodo vedno obstojali zakoni, kakor daleč naj tudi gremo v razločevanju.“⁴

Čeprav je pa znanost le sistem odnosov, ta odnosnost vendar nikakor ne zmanjšuje njene objektivnosti. Kajti ravno odnosnost tvori objektivnost. Nikoli ne moremo vedeti, so li naši občutki n. pr. ob pogledu na eno stvar taisti. Iz primerjevanja dobimo še le neko aproksimativno objektivnost, iz odnosnosti sklepamo na istovetnost, sicer bi moralo ostati vse pri subjektivnosti. Po soobčevanju dobimo garancijo za znanstveno objektivnost in ker zahteva soobčevanje besedo, je samoobsebi umevno, da nikdar ne moremo izčrpati vsebine naših občutkov in postaviti matematično natančnih pravil.

Ostane še vprašanje, nam li pomore znanost k spoznanju pravih stvarnih odnosov. Prenaglo porajanje in izginjanje teorij je povzročilo neko tozadevno skepsa. Da, teorije se menjajo, ampak odnosi ostanejo. „Teorija o valovanju eterja (Fresnel) nas je učila, da je svetloba gibanje; dandanes daje moda prednost elektromagnetični teoriji, ki nas uči, da je svetloba nek tok (Maxwell).

¹ Valeur de la Science 44.

² La Science et la Hypothèse 141.

³ Valeur de la Science 233.

⁴ Valeur de la Science 240.

Mogli bi misliti, da je stara teorija (Fresnel) ovržena. In vendar preostane nekaj, kajti med hipotetičnimi toki, ki jih priznava Maxwell, obstojajo taisti odnosi kakor med hipotetičnimi gibanji, ki jih uči Fresnel. Nekaj torej preostane in to nekaj je bistveno.¹ V objektivnosti ni razločka. V kratkem, znanstvena sigurnost je ravno tako solidna kakor sigurnost, na kateri je zasnovano najistinitnejše naše življenje.

Znanost je torej v Poincaré-jevem smislu sistem stvarnih relacij ali relacija med našim duhom in stvarmi, adaptacija našega duha k stvarem. Ta adaptacija se vrši potom mentalnih sredstev, toda ona ne more hoditi samovoljnih potov, ker morajo odgovarjati smotru, komodnosti in praktični uporabljivosti v realnem svetu. V tej točki se približuje Poincaré-jeva filozofija pragmatizmu, vendar je Poincaré-jeva „komodnost“ še vedno nujnost, seveda ne metafizična, temveč praktična nujnost. Mi n. pr. ne moremo sprejeti geometrij Lobačevskega in Riemanna, ker se protivita naši organični konstituciji in mišljenju. Izgleda, kot da bi hoteli prevrniti vse naše pojme. Ampak resnični in objektivni sta ravno tako kakor Euklidova geometrija. Samo njena komodnost nam priporoča poslednjo za vsakdanjo rabo. Ta pojem nas spominja na nek soroden terminus ekonomije, ki ga rabi E. Mach.

Ne morem se spuščati na tem mestu v podrobne dokaze, s katerimi podpira Poincaré svoje teze, še manj pa v razmotrivanje zaslug, katere si je pridobil v matematičnih, astronomskih in mehanističnih znanostih. Saj bi samo naštevaje naslovov njegovih spisov zahtevalo najmanj 12 Omladinih strani. Spisi, ki so znani širšemu čitajočemu občinstvu so filozofsko-matematične knjige: „La Science et l' Hypothèse, La Valeur de la Science² (1905) Science et méthode (1906), (vse pri E. Flammarionu v Parizu). Naj samo pripomnim, da smatrajo Poincaré-ja za najučenejšega sodobnega Francoza, za francoskega Newtona. Hudomušneži ga imenujejo „Pointcarré.“

VII.

DR. I. L.:

PROF. DRTINA.

Spominjam se dobro na prvo predavanje pri prof. Drtini. Bilo je to v času, ko se človeku prignusi življenje in delo, ko tava brez potij in ciljev, ko ga zapuste moči in volja, ko izgubi samega sebe in sam ne ve, kaj da hoče. Pridejo taki trenutki v življenju človeka, pa tudi — v življenju skupine, družbe, naroda... In ti trenutki se lahko izpremene v čas, trenutno razpoloženje se lahko razširi v — stanje. In tako minevajo neplodni dnevi, človek se čuti nesrečnega, nezadovoljnega in sam ne ve, kam bi se rešil — vse preseda — življenje postaja težko, neznosno. Grozi propad. Ob takem času sem prišel prvič na predavanje v oni prostorni dvorani na Mali strani. Dvorana polna do zadnje klopi, vse tiho in mirno,

¹ La Valeur de la Science 269.

² Tudi v nemškem prevodu.

— tu in tam se sliši, kako marljivi slušalec zaobrbe papir in piše dalje — le s katedra se razlega jasna, razločna beseda, stavek za stavkom, kakor izklesan, premišljen in duhovit, misel za mislijo, odstavek za odstavkom. Vsedel sem se v zadnjo klopi in sem začel poslušati. Na vrsti je bil prehod od Voltaire-ja k Rousseau-u, razvoj iz racionalizma v romantiko.

Pred pol ure se mi ni zdelo na svetu nič važno in zanimivo, sedaj pa se mi je naenkrat zazdelo, da je ta prehod zelo važen in zanimiv. Sedaj šele mi je bilo razumljivo, zakaj sem med študentstvom tolikokrat slišal Drtinovo ime. Poslušal sem napeto in sem sklenil, da začnem študirati. V Springerjevem antikvariatu sem si kupil čez nekaj dnij „Myšlenkový vývoj“ — rešil sem se iz letargije, kriza je bila premagana. Kar sem slutil in iskal, ko sem taval v negotovosti in nezadovoljnosti, vse je bilo tu. Začelo se je novo življenje in delo, vračale so se moči in volja, kazala so se pota in cilji. Ako pišem o prof. Drtini, ne morem, da bi se ga ne spominjal s čustvom globoke hvaležnosti, kakor vsi oni, ki jim je bil vzgojitelj. Pozneje sem imel priliko, da sem večkrat žnjim govoril. Ko je bil poslanec, je bil preobložen z delom, vsak trenutek mu je bil drag, vendar ni pozabil na nas in je vedno hotel vedeti, kaj delamo, kako živimo. Mojo disertacijo je sprejel slovensko in se je vedno zanimal tudi za slovenske razmere.

Na slovensko dijaštvo Drtina ni imel manjšega vpliva, kakor Masaryk: To pričajo prevodi: „Kaj hočemo“ in „Miselni razvoj.“ Prof. Drtina predava iz filozofije in pedagogike. Njegova predavanja niso učenjaška in suhoparna, ampak živahna in zanimiva za vsakega. Pravijo, da se redko družijo v eni osebi učenjak, predavatelj in vzgojitelj... Drtina je vse troje: zato tako vabi k sebi mladino. Drtina je šele od l. 1896. redni profesor. Nastopil je mesto za Lindnerjem in mu je postal najboljši naslednik. Preje je potoval po Švici, Angliji in Franciji. Pregledoval je šolstvo. Iz teh študij so vzrastla njegova dela o evropskem šolstvu. To je bilo važno za čas, ko se je mislilo na potrebo šolske reforme v Avstriji. Poleg študij o šolah in šolstvu se je posvetil Drtina zgodovini filozofije (Epitet, Srednji vek, Češki bratje). Iz tega je nastal „Miselni razvoj.“ Drtina je iz one vrste učenjakov, ki ne goji vede samo za knjige in knjižnice, ampak za ljudi in življenje. Njegova dela se čitajo s pravo slastjo in so lahko razumljiva. Napiše učeno delo, a če je treba, napiše ravnotako studijo za revijo in članek za časopis. To se mi zdi že v naši dobi velike važnosti, ker tako radi govorimo o prosveti, o socializaciji vede, o vzgoji širših mas. Drtina je znan kot izboren predavatelj in vrši zelo marljivo svoje delo z ljudskimi predavanji; on je izprožil misel o ljudskih predavanjih na praški visoki šoli, ki se vrše sedaj vsako leto. Kot poslanec je predaval po svojem volilnem okraju ob vsaki priliki in je vzgajal svoje volilce. Predaval je tudi drugod, posebno na učiteljskih ferialnih kurzih in ob slavnostnih prilikah (o Husu, Komenskem). Drtina je tudi organizator. Češko učiteljstvo ima v njem pravega voditelja. Ureja češko pedagoško revijo „Paed. Rozhledy“ in „Knjižnico paed. klasikov“, s čimer polaga temelj za izobrazbo nove učiteljske generacije. Ob enem dela za reformo šolstva: zahteva na-

so se vzajemno. Lani je umrl eden izmed najgorečnejših njenih apostolov in eden najslavnejših učencev velikega Savojsca. Ta ideja, ki je slavila najlepše svoje trijumfe v ruskem realističnem romanu, je tudi osnova Tolstojevega literarnega testamenta In v „Živem truplu“ je pokazala svojo kritično tendenco na najizrazitejši način. Težko smo pričakovali novo dramo, odkar se je jelo govoriti o njej v ruskih dnevnikih, želeli smo si ublažen pendant k „Moči teme“ in nismo se varali. Dne 6. oktobra se je igrala z grandioznim uspehom v Moskovskem »Artističnem gledališču« in v mnogih provincialnih gledališčih obenem.

Vsebina ne nudi posebnih, nepričakovanih peripetij. Ona je enostavna in kratka, kakor v vseh umetniških delih prvega reda. Zakon Fedje in Lize Protasovih ni sklenjen po prirodnih zakonih. Fedja ne more najti v njem njem duševnega ravnotežja in zajde na pota onih, ki bi sicer s količkaj energije igrali lahko sijajno vlogo, ki pa nimajo volje do družabne laži in ne najdejo utehe ni v družini ni v družbi. Uda se pijančevanju, zapravi ženino premoženje, išče miru v obskurnih lokalih in se zaljubi v Mašo, pevko-ciganko. V Viktorju Kareninu pa se vzbudi zopet ljubav do Lize, tovarišice iz mladih let, vzela bi se, ampak Fedja je na poti. Fedja to čuti in ker se noče izpostavljal dolгим procesom razdružitve, se sklene ustreliti. Na Mašin nasvet pa pusti obleko, denarnico in pisma na obrežju, čez teden izvlečejo iz vode neznanega potopljenca, Liza ga spozna v razburjenosti za Fedjo in zakon se sklene. Čez leta pa pove Fedja v pijanosti svojo skrivnost prijatelju, nekdo prisluškuje in ga izroči policiji. Obsodba radi bigamije bi se glasila na deportacijo v Sibirijo. Predno pa je obravnava končana, se Fedja ustrelil.

„Tri osebe so bile na svetu, jaz, on in ona. Njih odnošaji so bili zelo komplicirani, to je bila borba dobrega in zlega, moralna borba, ki je vi ne morete pojmovati. Ta borba se je končala z zaključkom, ki je razrešil vse. Bili smo vsi v miru; oni so srečni, oni se ljubijo in so me pozabili. Jaz sem v svoji propalosti srečen, da sem storil dobro in se kot nesrečnež izgubil, da nisem na poti onim, ki so polni življenja in živijo pošteno: kratko, vsi smo živeli . . . Nato pa pride nakrat neki nesrečnež, neki izsiljevalec, in zahteva, da naj se udeležim izsiljevanja; zapodim ga . . . Tedaj se obrne on na vas, ki ste zaščitnik pravice, protektor morale. In vi, ki dobite vsak mesec nekaj denarja za vsako vaše umazano opravilo, vi si navlečete vašo uniformo in nas hladnokrvno sumničite, nas ljudi, katerim niste vredni odvezati jermene na čevljih . . . Ampak vi imate moč nam škodovati in ste zadovoljni“. Tako govori Fedja preiskovalnemu sodniku. V človeku ne leži pravzrok nepravičnosti in gorja, nesreča je produkt družabne hinavščine, ozkoprsnost ortodoksne religije, malenkostna vsiljivost javnih uradov, preživelost javnih naprav in globoko vkoreninjena sebičnost, „družabne korektnosti“ tlačijo posameznika in mu vtisnejo pečat degenerirane asociabilnosti, ako se jim ne podvrže brezpogojno. Tolstojevi umotvori so do malega vsi obtožbe človeške družbe, predvsem obe njegovji drami, in to obdolževanje družabne lažnjivosti imajo skupno vsi moderni veleumi, Ibsen,

Nietzsche, Björnson itd. skratka vsi socialni kritiki-individualisti. Ampak „Živo truplo“ ni brutalni „j'accuse“ naturalistov, ampak očetovsko svarilo preizkušnega starca, ki daje svoje svete s skrito bojzujijo, da pojde tok stvari preko njegovih želja. „Ne, ono (življenje) ni enostavno: mi vsi smo imeli v miljeju, kjer smo se narodili, pred sabo tri pota, samo tri. Biti uradnik, pridobivati denar in povečevati pustopašnost v kateri živimo; to mi je bilo zoperno. Morda tega niti nisem bil zmožen! Ampak predvsem mi je bilo zoperno. Druga pot je ona, kjer se ta pustopašnost pobija, ampak zato je treba biti junak, kar jaz nisem. Ostane še tretja: pozabiti se, popivati, veseljačiti, popevati, to je ona, ki sem jo izbral jaz, in vi vidite, kam me je pripeljala“. Ta tip ni nov. Od Gogolja in Uspenskega sem ni več izginil iz ruske literature. Ostal je do malega taisti, kakor ga poznajo že biline. V njem je vtelešen radikalni pesimizem ruskega mušika, ruskega človeka sploh. Boriti se zoper zlo je prazno delo, ono je neiztrebljivo. Žrtvovati se za druge, prenašati gorje, veseliti se brez upanja na boljše spremembo ter „pogúlvatj“ po svobodni volji. Trpljenje je smisel življenja, v odreku je slast. Ta slepa udanost v usodno neizogibnost je eden glavnih psihičnih znakov v ruski moderni. To je oni „bosjak, goremyka, neudačnik“, kateremu je cela zemlja domovina, človek, poln velikih idej in grandiozne volje, kateremu pa vse spodleti, ki ga spremlja nesreča ko senca in naj gre kamorkoli, naj počne karkoli: „Predvsem pa, predvsem, to je moje življenje. Ne vidim li, da sem zgubljen, za nobeno rabo, breme samemu sebi in drugim, kakor je rekel tvoj oče. Ne jaz sem za nič“, pravi Fedja Maši. Ruska zemlja nima prirodnih mej in zato se zdi človeku brezmejna, kakor veliko izgubljeno kraljestvo, brez organične zveze z ostalim svetom, brez notranje urejenosti. Takšen je tudi značaj ruskega človeka. On se ali išče celo življenje, ali je zaverovan v mesijanstvo samega sebe in ruskega naroda ali pa se odreče vsej pozitivnosti in si laska v nihilističnih ekstremih. Živi kakor živo truplo med družbo in se ne briga za njene skrbi in živo truplo je zanj vsa lažnjiva družba, država in cerkev. Knez Abreskov pravi, da spada Fedja „med bitja, ki sovražijo sama sebe“ in tako se glasi psihološka analiza vsake enodnevne družbene modrosti. Da, ta enodnevna modrost, ta ortodoksna borniranost in ozkosrčnost vseh „poštenih ljudi“ je največji sovražnik istinite morale, ako naj že rabimo to obrabljeno besedo. Boljše je hoditi na vekomaj kot pobeljen grob, nego da pride le najmanjša lažnjiva nekorektnost na javno. „Ampak naj bodo njegove krivice napram nji še tako velike, žena ne sme zapustiti svojega moža. Križ se mora nositi do konca“, takšen je socialni konfiteor Ane Dmitrijevne Kareninove matere. Tako pravi sveta ortodoksna cerkev in tej formuli se mora žrtvovati življenjska sila milijonov. „Jaz pa, jaz bodem srečen radi njihove sreče. To je najboljšo, kar mi je storiti. In ne povrnem se več in jima vrnem svobodo“. To je Tolstoj. To je njegovo novo krščanstvo in mistika odreka. V teh besedah je tragika vesoljnega človeštva, Prometeja, ki je vezal samega sebe. Naj se dotakne človeška roka česar koli, ona zapusti zoperne znake družabne egoistnosti. Iz najsvejšega čuvstva je napravil človek spekulacijsko sredstvo, je oblatil in stlačil

Na enketi so bili sledeči referati: g. Miloš Stibler: Zadruginištvo in narodna obramba. V svojem lepem referatu je pokazal, kako važen faktor postaja v naši narodni obrambi na Štajerskem baš zadruginištvo; ovrgel je predvsem bojazen pred zadrugištvom vsled zadnjih katastrof na Slovenskem in osvetlil, kako važno ulogo igra isto pri naših narodnih nasprotnikih. Ostro je obsojal strankarstvo v zadrugištvu, ki nam je zlasti letos prizadjalo ogromno škodo. Debata je pokazala, da se slovenski akademiki z zadrugištvom premalo pečajo. — Potovalni učitelj g. Iv. Prekoršek je predaval: Slovensko šolstvo na Sp. Štajerskem. S svojim referatom je pokazal g. Prekoršek, kako se da napraviti tudi iz suhih številke velezanimivo predavanje. Dobili smo lepo sliko našega in nemškega šolstva na Sp. Štajerskem v ogroženih krajih. G. predavatelj nam je povedal marsikaj zanimivega iz delovanja „Schulvereine“ in „Südmarke“ ter končno preciziral naše zahteve v ljudskem šolstvu na vsej črti od Sp. Dravograda do Radgone. — G. učitelj A. Hren je podal s svojim referatom: „Zgornja Dravska dolina s posebnim ozirom na marenberški okraj“ lepo sliko o našem narodnem stanju v Dravski dolini. Isti tema je obdelal že Ante Beg in zato bi bilo zanimivo, ako bi se g. Hren naslonil na Begovo brošuro ter pokazal predvsem spremembo naše narodne posesti v zadnjih letih. V sličnih referatih bi se moral podati tudi upliv gospodarskega razvoja na narodnostni boj.

Nato je predaval pravnik Avg. Reisman: Narodnostno vprašanje v Slov. goricah. V svojem referatu je pokazal, kako velikansko ulogo igra v narodnostnem vprašanju v Slov. goricah tamkajšnji gospodarski razvoj, ki se giblje ves proti Muri, odkoder tudi tako velik upliv Nemcev na Slovence v ondotnih krajih. Rešitev tamkajšnega narodnostnega vprašanja vidi predvsem v odvrnitvi gospodarskega toka od Mure. Zadnja dva referata sta izšla: prvi v „Slov. Narodu“, drugi v „Nar. Listu.“ — Pravnik Vane Radej je podal s svojim referatom: „Državnozborske volitve“ jako poljudno ljudsko predavanje in bode žel med predavanju primernim občinstvom gotovo obilo uspeha. — Predsednik „Kluba“, pravnik France Hrašovec je predaval: Ljudsko štetje. V svojem referatu je razmotrival pomen ljudskega štetja sploh in posebej za Slovence, ter omenil letošnje krivice pri istem napram Slovincem. Zavzemal se je mesto krivičnega občevalnega jezika za materinščino. Ker je g. Hrašovec kot Celjan imel priliko zasledovati naše privatno ljudsko štetje, bi bilo dobro, ako bi osvetlil razne napake in nerodnosti, ki so se pri istem vršile, da bi se v prihodnje odpravile. Saj namen naših enket je predvsem, odkrivati napake in iskati boljših cest. — Koncem enquete so se sprejele razne resolucije, tako o štaj. šolstvu i. dr., ki so se odposlale na primerna mesta; za javnost se je sprejela samo ena resolucija, ki poziva slovensko dijaštvo, da hodi z narodno-obrambnega stališča študirat v Prago.

Prihodnja enketa se vrši v Ptuj, v gnezdu „štajercijanstva.“ Čas je že, da se enkrat resno pogovorimo o „štajercijanstvu.“ Zadnji dogodki (volitev v mariborski in radgonski okrajni zastop, nevarnost Pišekovega mandata itd.) nas silijo, da pogledamo temu izrodu malo globlje v obraz;

Glavni del dohodkov tvorijo podpore (761·20 K), med katerimi zavzemajo prvo mesto podpore: Mestna občina ljubljanska 200 K, Narodna tiskarna 120 K in dr. Šubelj 100 K. Ostali dohodki izhajajo iz dohodkov knjižnic (165·34 K), članarine (20 K) in drugih. Proračun izkazuje 400 K prebitka.

Podružnic je imela letos „Prosveta“ pet. Novomeška podružnica ima 7 knjižnic, preteklo leto je osnovalo novo v Semiču, ki bo najbrže dobro uspevala. Podružnica ima tudi svojo lastno društveno knjižnico, ki uspeva dobro. V ostalem pa pravi poročilo, da se odbor podružnice ne more prepričati o zadovoljivosti podružničnega dela in zato prosi centralo za nasvet, ali naj sploh z ozirom na nezadovoljivo delovanje podružnica še obstoja ali ne, posebno, ko ni nikjer garancij, da bo v bodoče boljše. — Z ozirom na poročilo Dolenjske podružnice, se vname daljša debata, končno pa obvelja predlog, da se pooblasti odbor, da izdela odgovor, poročilo pa, da se vzame z obžalovanjem na znanje.

Prečitajo se še poročila ostalih podružnic, ki se vsa odobre, s pohvalo pa poročilo Idrijskega odseka.

V imenu preglednikov poroča tov. G. Zupančič, ki želi več agitatoričnega dela a tudi večje reklame za društvo. Predlaga celemu odboru absolutorij, kar se soglasno sprejme.

Slede volitve. Za predsednika je izvoljen tov. Ivan Zorman, v odbor pa tt.: Pekle Darin, Šlajmer Boris, Stor Stanko in Železnikar. Saša. Za namestnika se izvolita tovariša Lapajne in Milavec Hugo, za preglednika pa Brilej Arnošt in Vizjak Janko.

Tov. Zorman poda nato program dela za prihodnje leto. Predvsem bo skušala „Prosveta“ udejestviti narodno-obrambni muzej, da pride na ta način do veljave nabrani material manjšinskega odseka „Adrije“ in da bo s tem omogočeno sistematično uspešno delo na narodno obrambnem polju. Treba bo dobiti v ta namen okoli 300 K, kar se bo po raznih intervencijah doseglo. Druga skrb „Prosvete“ bo izpopolnitev „Dijaške knjižnice“. Knjižnica šteje že danes lepo vrsto knjig in postane polagoma najpopolnejša knjižnica svoje vrste v Ljubljani. Žal, da ne more „Prosveta“ vsled pomanjkanja denarnih sredstev pospešiti razvoj knjižnice. Pri snovanju novih ljudskih knjižnic se bo v bodočem „Prosveta“ držala principa, da se osnuje knjižnica samo tam, kjer je kako delavno društvo (predvsem „Sokol“), ki da sigurno pridne čitalce. V ta namen se izvede letos obsežna in temeljita revizija vseh knjižnic, da se postavi tako vse knjižništvo enkrat za vselej na zdravo podlago.

Tekom leta se bode skušalo uvesti tudi predavanja in „Prosveta“ bo v tem oziru uplivala po svojih članih pri akademskih društvih, da se loti dijaštvo tudi te panoge ljudsko naobraževalnega dela. Oziralo se bo pa pri tem tudi na izkušnje pri drugih narodih in skušalo polagoma spopolniti predavanja tako, da bodo lahko tvorili podlago za delavske gimnazije. Končno se bo prizadevala tudi „Prosveta“, da se izvede prepotrebna delitev glavne skupščine C. M. D. in eventualno sama poskusila izvesti to nujno potrebno idejo. Da ne bo pozabila „Prosveta“ nikdar, da ima biti v počitnicah duševno središče narodno-radikalnega dijaštva, je gotovo. Tov. predsednik apelira

nato na tovariše, da se strnejo vsi v eno delavno skupino, da bo mogoča realizacija programa.

Po daljši debati se sprejmeta samostojna predloga odbora, da odstopi „Prosveta“ deset odstotkov svojih darov eksekutivi in da se izreče „Prosveta“ za skupne legitimacije z rednimi akademičnimi društvi.

Enako se sprejme predlog, da se izvolijo že sedaj zastopniki „Prosvete“ v eksekutivo in se izvolijo za redne člane Zorman Ivan, Stor Stanko in Železnikar Saša, za namestnike Zorman Vinko, Trošt Rude in Sajovic Ivan ter za preglednika tov. Pekle Darin. Pri slučajnostih poroča še tov. Adolf Ribnikar, kot zastopnik „Prosvete“ o Simon Gregorčičevi knjižnici. Delovanje je pod sedanjim odborom (prof. Pajk predsednik, dr. Fettich - Frankheim tajnik) zelo zadovoljivo in odboru se je posrečilo knjižnici reducirati dolg na neznatno vsoto. Potrebno pa je, da „Prosveta“ odstopi od pravice upravljanja knjižnice, ker zahteva to deželna vlada in ker je sploh najbolje, da upravlja knjižnico neferialno društvo. „Sokol“ je že odstopil in naj mu sledi „Prosveta“ in upravljanje naj prevzame „Akademija“, ki je tudi voljna to storiti. Razloži zapuščinski slučaj Dittl, ki jasno zahteva sprejem gorajšnjega predloga. Predlog sprejme občni zbor. — Dalje nasvetuje tov. A. Ribnikar, da se izroče knjižnice „Prosvete“ v upravo kaki drugi neferialni organizaciji. Po daljši debati se naloži odboru, da prestudira ta nasvet in da poroča o njem na prihodnjem občnem zboru. Končno naznani še tov. predsednik, da bo urgiral izvršitev eksekutivinega sklepa, po katerem ne morejo biti člani „Vesne“ obenem člani naših akademičnih društev, na kar zaključijo občni zbor.

=====

S. Ž.:

II. SESTANEK NARODNO-RADIKALNIH ABITURIENTOV V POSTOJNI.

Leto 1909. so prvič nastopili narodno-radikalni abiturienti javno na shodu naprednih slovenskih abiturientov v Ljubljani, l. 1910. prvič samostojno na lepo uspelem shodu v Trstu in letos drugič na intimnem sestanku v Postojni in prihodnje leto lahko računamo na tretji narodno-radikalni abiturientski shod. Na podlagi teh sestankov lahko rečemo, da so postali abiturientski sestanki že redne vsakoletne prireditve naše struje in zato je tudi umestno, da zberemo vse skušnje, ki jih imamo od abiturientskih sestankov, da prihodnji sestanki tem lepše uspejo in da imajo tim več uspeha.

Predvsem ne bi smeli voditi pripravljalnega dela samo abiturienti sami, temveč se bi morali ti naslanjati v prvi vrsti na akademična društva, na „Prosveto“, na eksekutivo, da se na ta način pritegnejo pripravljalnemu odboru vsi oni tovariši, ki so že sodelovali pri abiturientskih sestankih in ki tako do dobra poznajo vse težkoče, ki so zvezane s prireditvijo abiturientskega sestanka. Posebno tehnična stran prirejanja abiturientskih sestankov zasluži več pozornosti.

S sestankom vstopijo tovariši abiturienti oficialno v naše vrste in zato je potrebno, da oni to povdarijo s svojimi referati, da povedo, zakaj so vstopili pod naš prapor. A akademiki se morajo pa tudi zavedati, da vstopi v njih vrste nov naraščaj in zato morajo oni biti pri vstopu poleg, da dokažejo, da veže res vse ena ideja in da so tudi smeri, doseči to idejo identične. Potem postane abiturientski sestanek praznik za našo strujo a tudi praznik za vse udeležence.

Naloga pripravljalnega odbora za abiturientski sestanek pa mora biti, te zahteve uresničiti in s tem tudi popolnoma uveljaviti abiturientske sestanke.

Letošnji abiturientski sestanek je imel zelo intimen značaj. Reklame ni bilo nobene, kraj sestanka ni bil privlačen, abiturienti so hoteli zborovati brez vseh zunanjih vplivov, sami med seboj edino v korist svojih bodočih ciljev. Po velikem shodu v Trstu je šlo dijaštvo v se in to je veselo znamenje, ker kaže, da smo dobili resen naraščaj.

Sestanek je otvoril abiturient Lah, ki je omenjal začetkom svojega govora namen sestanka, nakar so se izvršile volitve v predsedstvo sestanka. Za predsednika je bil izvoljen tov. Prelovc, za podpredsednika tov. Jenko in za zapisnikarja tov. Lapajne. Za „Prosveto“ in za „Adrijo“ pozdravi sestanek tov. Železnikar, za starešine tov. dr. Gr. Žerjav; predsednik eksekutive je opravičil svojo odsotnost. Kot prvi predava tov. Lipah: O gimnazijskih letih. V svojem referatu je pokazal vso gnjilobo današnjega sistema uprave naših srednjih šol, ki ne pospešuje samoniklosti, temveč ki hoče le „mirnih, nenevarnih ljudi.“ Za naobrazbo ne skrbi šola zadostno in zato morajo iskati dijaki rešitve v samonaobrazbi. Sicer je to že stara zahteva, ki pa nastopa vedno v drugi obliki in ki ni nikdar izčrpljiva. Pozivlja zato vse tovariše, da kot akademiki skrbe za to, da podajo srednješolcem polagoma vsa sredstva, ki so predpogoj za uspešno samonaobrazbo. Tov. Prelovc je nato podal natančen načrt za samonaobrazbo, ki se predloži vsem srednješolskim odsekom v naših akademičnih društvih.

Tov. Lah je nato predaval o temi: dljak in narodnost. Po definiciji narodnosti je navedel vse zahteve, ki jih ta stavi na nas, a se obenem obrnil proti gotovim izrodkom, ki so se v tem oziru pojavili med našim narodom, predvsem one, ki se tičejo našega obrambnega dela. Vse premalo je študija narodno-obrambnega dela in preveč navdušenja (ozira se predvsem na dijake) za samo nabiranje doneskov za C. M. D. Debata je bila zelo živahna, a tudi zelo vsebinska, posebno vsled udeležbe dr. Žerjava. Nabiranje denarnih prispevkov se ni odklonilo, ker se vidi v tem gojitev narodnega čuta, zahtevalo se je pa več študija o narodno-obrambnem oziru.

Drugi dan 2. septembra je predaval tov. Prelovc. V nad vse krasnem referatu: Tehnik kot bodoči inženir, je natančno obrazložil vse dolžnosti inženirja in tudi navedel pot, po kateri mora hoditi slovenski realec, da postane dober inženir, ki bo povečal narodovo blagostanje.

Naravno, da ne more zborovati slovenski dijak, da se ne bi spomnil svojega žalostnega gmotnega stanja, katero dolžnost je izvršil tov. Jeraj s svojim referatom: Gmotno stanje slovenskega dijaka. Predavanje je bilo povsem

da niso še ti slednji po skušnjah prišli do tega, kar so mlajši teoretično spoznali za pravo in potrebno. Pa še nekaj, kar se ni povedalo, a se je čutilo, naj najde mesta tu. Nova plast, nova formacija z novimi poti in novimi vidiki išče izhoda iz okostenelega polovičarstva. Med vrsticami, med stavki je bilo to: zakaj okrog vogla mesto skozi vežo? Naravnost: organizacije, ne polovičarske, ampak cele, silne, močne na znotraj, a ne samo na papirju na zunaj, je treba! Ne sicer negacije starega, ali mladega življenja. Več stika z mladino, njenimi težnjami, stremljenji, več stika z dobo moderne kulture in civilizacije in njenega semena na izorane njive!

Sledil je referat učiteljice - abiturientke. Sila prepričanja je ležala v njenih besedah. Vsa mizerija ženske kot študentke in kot učiteljice je bila razgrnjena. In odpomoč? Ni, da bi govoril, čeprav ni bilo v celem nasvetu nič nadobločnega, vse realno kot življenje, kot vsakdanje delo. V otožen, še najbolj otožen refrain pa so izzvenele misli o učiteljski izobrazbi.

Tu je prebil led naslednji referat, ter v sarkastični luči pokazal kaj imajo druge države, drugi narodi in kaj imamo mi. Šola pač pokaže učiteljskemu kandidatu kakšen naj bi bil dober učitelj: izboren pedagog in vseznalec. Ravno tista šola pa ob istem času ne pove na zgoraj in na spodaj, da ob tem sistemu in pri tej odredbi tega ni mogoče doseči. Vse kriči po reformi studija, učiteljski, po akademični naobrazbi! Da je s tem v neizogibnem stiku regulacija učiteljskih plač, menda ni treba omenjati. Kasneje v praksi se oglasi nadzornik: zopet on zahteva: in dobro bi bilo, da bi stal učitelj ob izviru pedagoških ved pa tudi drugih, pa kaj, zato ni mnogokrat temelja, še manj pa denarja. To stane.

Oglasijo pa se še drugi, zahtevajo narodnega dela. Vse prav! So to ljudje, ki ne poznajo pomankljivosti učiteljskega študija, če pa ga poznajo, so ostali s svojimi mislimi v okostenelem krogu tega. Vsi ti torej ne pomislijo, da je učitelju šele po dokončanih šolskih letih ugodna prilika poglobiti se v znanstvo, začeti najprej pri sebi, iti vase, navaditi se gledati samemu sebi v obraz in šele potem stopiti na plan, ter prijeti za plug, da ne dobi ves trud oblike živjo-klicev in „Hej Slovani — dela.“ Ob družih razmerah bi bilo vse to prihranjeno. — In kasneje: tiho brez hrupa in v malem krogu delaj in rodilo bo stotero. Živjo-klicev ne bo, pač pa bo tiho zadoščenje, da si oral globoko in sejal kleno zrnje.

Izzvenel mi je ta pasus, kot bi poslušal Masaryka: „Kako boš najbolj koristil svojemu narodu? Če se izobraziš, da boš znal na svojem polju izborno delati. Takšen človek ima večji vpliv kot politik.“¹⁾ Take misli so pravili mladi „neizkušeni“ ljudje na račun starih „izkušenih in vsevednih“! Konkretno obliko so dobile te ideje v resolucijah, ki jih je podal češki vseučiliški prof. Drtina v svoji brošuri o reformi učiteljske izobrazbe češkemu učiteljsstvu in ki so bile od naših mladih kulturnih delavcev z veseljem sprejete. Samo žal, da bo ostalo le pri resolucijah, in bi moral vsak sam orati tam, kjer bi imela zastaviti šola lopato.

¹⁾ „Omladina“.

Kulturnih delavcev sem rekel zgoraj, in to ne samo z ozirom na njih delo v šoli. Drug motiv me je vodil do misli, ki je za zgornji slučaj umljiva samo ob sebi: spoznanje, da pluje krog nas dih nove, mlade kulture, da je ta kultura še privilegij inteligence, mogoče le še dela naše inteligence, in da je treba to novo tvorbo razvoj iz človeške misli in trdega dela zanesi v slehern kot domovine, to tvorbo socializirati. To spoznanje je dalo signaturo zborovanju, signaturo potu v življenje. Smer temu spoznanju pa je dala metoda: začeti najprej pri sebi, revizija lastne duše, samoobtožba vseh kulturnih in nekulturnih laži. Šele potem v vedno večjih krogih v duši naroda. — Na razsvitu nove dobe smo, nov dan se bliža, o treba še tihega, pozitivnega dela: tega ste se zavredli tovariši in tovarišice in zato iskreno pozdravljeni!

SLOVENSKO DIJAŠTVO.

Na VIII. rednem občnem zboru »Prosvete« izvoljeni odbor se je konstituiral tako: predsednik tov. Zorman Ivan, podpredsednik Pekle Gašper, tajnik Šlajmer Boris, blagajnik Stor Stanko, knjižničar Saša Železnikar, namestnika Milavec Hugo in Fran Lapajne, preglednika Stanko Vizjak in Ernest Brilej.

Prvoletniški večer »Adrije«. Nova gruča je zopet prispela v Prago, v mesto, ki se ga tako silno boji naša klerikalna javnost, ktereга svežo sapo sovraži iz dna duše. V dejanju sovraštvo, v besedi ljubezen, to je karakteristikon jate vran, ki nam zakriva solnce v domovini. Dne 18. oktobra so stopile mlade sile, ki so prispale na novo, v naše vrste. Lep večer je to bil, resnost in zabava je bila združena v harmonični celoti. Predsednik »Adrije« tovariš Jurečko je bil pozdravil naše nove tovariše. V imenu tov. prvoletnikov je izpregovoril tov. Žrjav. »Prišli smo v Prago na delo« v tem je bilo bistvo njegovih besed. Izmed starejših članov je govoril tovariš Zorman o narodnem radikalizmu s programatičnega stališča ter tov. Lemež o socialnem vprašanju slovenskega dijaštva, o pomenu češkega realizma in njega glavnih zastopnikov Masaryka, Drtine in Krejčija, o poglobitvi strokovnega študija in o pomenu umetnosti v življenju posamnika. Upajmo, da bode ta ali oni prispeval enkrat h gospodarski, socialni in kulturni gradbi naroda, da misli izgovorjene na prvoletniškem večeru ne bodo le misli, ampak da postanejo meso in kri.

»Tabor«. Društveni prvoletniški večer se je vršil 31. oktobra in udeležili so se ga starešine dr. Glonar, dr. Lah, dr. Pučnik, Holz, Janžekovič, Lipša, nekaj dam in bratov Čehov. Po otvoritvenem govoru tov. predsednika, ki je vzpodbujal k strokovnemu studiju, k samovzgoji v jeklene značaje, k pravemu tovarištvu ter k študiju svetovnega kulturnega pokreta je poprijel za besedo dr. I. Lah in zanimivo orisal zgodovino univerze in naznačil ideale nar. rad. dijaka z ozirom na njegov visokošolski poklic. Po govoru dr. Pučnika, ki je šel za geslom: iz naroda za narod, se je zahvalil tov. de Gleria za prisrčni vzprejem in naglašal, da so prišli prvoletniki, poznavajoč nar. rad. program, poglobiti svoja stremjenja na temeljih radikalizma in pripravljati se na njega praktično udejstvovanje. Po oficialnem delu je razpeloženje višalo petje pod vodstvom tov. Julija Bačarja.

»Adrija« v Pragi. Na prvem rednem občnem zboru dne 25. oktobra se je konstituiral za zimski tečaj 1911/12 tale odbor: predsednik tov. Milan Lemež, stud. iur.; podpredsednik tov. Tavželj Franc, cand. iur.; tajnik Jug

Rikard, stud. iur.; blagajnik Gnus Mirko, stud. iur.; knjižničar Drago Leskovšek, cand. ing.; časnikar Švajger Rado, stud. ing.; namestnika Marinič Franc, stud. med. in Rak Ivan, stud. med.; preglednika Mačkovšek Janko, cand. ing. in Jurečko Ivan, cand. med.

Akad. društvo »Slovenija« na Dunaju si je izvolilo za zimski tečaj 1911/12 sledeči odbor: predsednik: Stanko Virant; podpredsednik: Rude Trošt; tajnik: Ivan Šlibar; blagajnik: Anton Svetina; knjižničar: iur. Jos. Rus; arhivar: Ivan Oražem; gospodar: phil. Jože Rus; namestnika: Hinko Prelovec in Blaž Lipar; pregledniki: Božidar Küssel, Ivan Sajovic in France Zdolšek.

Akad. tehn. društvo »Tabor« v Gradcu naznanja, da si je izvolilo na svojem občnem zboru 28. vinotoka za zimski tečaj ta-le odbor: Predsednik: cand. phil. Ljudevit Mlakar, podpredsednik: cand. phil. Fr. Šlibar, tajnik: stud. phil. Maks Kovačič, blagajnik: stud. iur. Mil. Kolar, knjižničar: stud. iur. Mir. Škorjanec, gospodar: stud. med. Jos. de Gleria, namestnika: stud. iur. Jos. Jeraj in stud. phil. France Ramovš, pregledniki: cand. iur. Julij Cučar, cand. tehn. France Fischer in cand. med. Rado Schober.

»Klub slovenskih tehnikov v Pragi« je na I. rednem občnem zboru dne 28. oktobra t. l. izvolil za zimski tečaj 1911/12 sledeči odbor: preds.: cand. ing. Ivan Leben; podpr.: cand. ing. Anton Ozvald; tajnik: stud. ing. Ogn. Perko; blagajnik: stud. ing. Anton Terčič; knjižničar: cand. mech. Gustav Zupanič; preglednika: cand. ing. Janko Mačkovšek in cand. arch. Jože Jelenec.

IV. redni občni zbor prosvetnega odseka za slovenjebistriški in konjiški okraj. Tiho, brez vsake kričave reklame smo se zbrali dne 22. septembra v hotelu „Avstria“ v Slov. Bistrici. Naš občni zbor je posetila večina Slovenjebistričanov. Bila je zastopana „Čitalnica“ ter „Podružnica Cirila in Metoda“. Tov. predsednik Starovašnik je podal v kratkih besedah razvoj naše struje in razvoj „Prosvete“. Tov. tajnik je poročal o sestankih in posvetovanjih, ki smo jih imeli v Pragi, na katerih smo studirali, na kak način urediti počitniško delo. Ni še sicer prišlo do udeležitve načrtov, ali polagoma z neutrudnim delom hočemo iti od stopnje do stopnje. Odsek je priredil lepo uspelo igro „Gospod svetnik“, ktera prireditvev je zapustila zelo prijeten utis. Gmoten uspeh ni bil sicer velik, a tem večji moralen in to je pri prireditvah te vrste itak glavno. Tov. Goričan je podal naš predavateljski načrt, po katerem bi se naj pričelo v Slov. Bistrici z rednimi in sistematičnimi predavanji. Tov. blagajnik Lemež je poročal, da je imelo društvo 373·67 K prometa in sicer 235·39 K dohodkov ter 138·28 K izdatkov. V blagajni je še ostalo 97·11 K. Zmed dohodkov je omeniti preostanek iz drugega poslovnega leta 79·12 K; „Klub Draginjskih akademikov“ 10·20 K, dohodek od igre 54·69 K; v knjižnicah je bilo 17·88 K ter Klub naprednih akademikov v Celju 70 K. Izdatki so bili: režijski stroški pri igri okoli 45 K, knjigovez 14·96 K za knjige v svrhu izpopolnitve obstoječih knjižnic 60 K ter ostalo za upravo i. t. d. Revidirale so se v božiču vse tri knjižnice v Črešnjevcu, Spod. Poljskavi in Poljčanah. Revizija je pokazala, da deluje le knjižnica v Črešnjevcu, dočim hirata ostali, o katerih usodi bomo odločili prihodnje počitnice. V knjižnicah je okoli 300 knjig in sicer same dobre knjige. Po poročilu odbora se je vnela debata zaradi nameranih predavanj. Izmed Bistričanov so se je udeležili gg. dr. Lemež, Založnik ter Vršič, na kar se je sestavil odbor treh članov, ki je prevzel vso zadevo, da se bodo mogla vršiti predavanja še letos. Sodelujejo Čitalnica, Podružnica in naš odsek. Za prihodnje leto se je sklenilo ustanoviti novo knjižnico ter pričeti z delom za knjižnico v Konjicah. Kot zadnja točka dnevnega reda je bilo predavanje našega prijatelja gosp.

Prekorška: „O boju Slovenstva proti Nemštvu s posebnim ozirom na zadnje ukrepe Südmärke“. Kljub pozni uri so vsi sledili z velikim zanimanjem. Razen omenjenih se je udeležil občnega zbora tudi g. starešina dr. Bogumil Vošnjak. V novi odbor so izvoljeni: predsednik tov. Starovašnik, cand. for.; tajnik tov. Goričan, stud. iur.; blagajnik tov. Rak, stud. med.; knjižničar tov. Lemež, stud. iur. za preglednika tov. Jurečko cand. med. *M. R. L.*

Idrijski odsek akad. fer. društva »Prosveta«, ustanovljen koncem lanskih počitnic, se je v letošnjih ferijah marljivo gibal in je s svojimi uspehi lahko povsem zadovoljen. Povdarjati je to treba radi tega, ker je bil odsek pri svojem rojstvu od javnosti precej mrzlo sprejet. — Pod njegov delokrog spada predvsem idrijski, potem pa logaški sodnijski okraj. Število članov je poskočilo s 16 na 24 in se utegne še povečati, kajti na tem ozemlju je 40 visokošolcev, izmed vseh pa le par klerikalcev. Tu leži vzrok one zavistne zlobe, idrijskega rekurzovstva, ki hoče, da naj 14 idrijskih visokošolcev, ki dobivajo od občine podporo, obesi svoje študije na kol. Tira se do skrajnih mej in žalostno je, ko se redno dogajajo slučajji, da prosijo abiturijentje za take službe, ki jih drugje dobijo petošolci, oziroma absolvirani nižjegimnazijci in nižjerealcji. — Letošnje počitnice so stale pod geslom „Dijaštvo sebi“. Odsek je priredil gledališko predstavo „Otok in struga“ in z „Delavskim bralnim društvom“ v zvezi ljudsko veselico na vrtu g. Janeza Grudna. Uspeh je bil lep in podporna društva za slovenske visokošolce v Pragi in na Dunaju dobe vsako po 40 K. Dne 3. oktobra so na odsekovo prošnjo pod pokroviteljstvom gospe Sonje Peganove in Davorinke Bajžljeve pobirale gospodične Bloudek Zdenka, Dežela Albina, Kos Malči, Krapš Zdenka in Lapajne Pavla prostovoljne prispevke in nabrale za Dunaj 75 K, za Prago 134 K 79 h. — Na rednem občnem zboru dne 19. septembra, kjer je bil navzoč tudi delegat centrale, je bilo sprejeto, da se ustanovi v odseku podporni sklad, ki naj pomaga članom v hipnih zadregah s posojili. Odsek je imel več sestankov in debatnih večerov; eden je bil namenjen abiturijentom: o izbiranju studija na visokih šolah. V popolnoma polni realčni fizikalni dvorani je predaval gosp. dr. Drag. Lončar o „Socialni zgodovini Slovencev.“ — V odsekovo področje spadajo knjižnice v Žirih in na Dobračevi; s prihodnjim letom pa se osnuje nova na važni postojanki. Znanstvena knjižnica odsekova ima 70 lepih del. Blagajna izkazuje 202 K 06 h dohodkov in 173 K 82 h stroškov (150 K 92 h za znanstveno knjižnico). Odsek ima svoje sestanke in knjižnico v „Del. bral. društvu“ in je član istega. Letošnje odborove funkcije opravljajo tovariši Franci Lapajne, predsednik, Hinko Prelovec, tajnik, Gustav Dežela, blagajnik, Fran Burnik, knjižničar. Preglednika sta tov. Lipužič in Erjavec.

Občni zbor „Podravske podružnice »Prosvete« v Mariboru“ za leto 1911 vršil se je dne 28. kimovca v Narodnem domu v Mariboru ob prav pičli udeležbi podružničnih članov, kar je treba grajalno omeniti z upanjem, da se slične stvari ne bodo več ponavljale. Tov. predsednik Weixel poda poročilo o podružničnem delu v preteklem poslovnem letu in navaja zapreke, ki so ovirale odborne člane, da ni bilo uspešno. Najvažnejše iz tega poročila: Člani niso bili v Mariboru, podpor je došlo le malo. Pri II. obrambni enketi je preskrbela podružnica dva referata. Stari odbor si je stavil tudi nalogo, spopolniti knjižnice, oz. v njih prečitane knjige zamenjati z drugimi, kar je pa mogel le deloma izvršiti. O poslovanju knjižnic velja, da poslujejo nove dobro, starejše pa le malo, ker je večina knjig že prečitanih. — Blagajnikovo poročilo izkazuje prebitek 154 K 06 h, od kojega je čistih 153 K 55 h. — Novi odbor: Načelnik jur. Ferd. Dobravec, podnačelnik jur. Avg. Reisman,

tajnik in blagajnik abit. M. Kóvačić, preglednika med. Br. Weixel in med. A. Novak. — Med slučajnostmi se je debatiralo o nalogah novega odbora, imenoma: udeležba pri III. nar.-obr. enketi, prireditve v prid podp. društvom, nove knjižnice, vzgoja naraščaja. Nato je bil zaključen oficialni del, čemur je sledil še kratek prijateljski pomenek.

Shod za slovensko vseučilišče, ki ga je priredila „Prosveta“ s sodelovanjem akad. fer. dr. „Sava“ v soboto 23. septembra je bil važen radi tega, ker je podal jasno sliko o sedanjem stanju našega vseučiliškega vprašanja. In v tem oziru je shod izborni uspel, kar je zasluga g. govornikov, predvsem dr. Vladimira Ravniharja in dr. Mihajla Rostoharja. Žal, da ni pokazalo slovensko občinstvo skoraj nobenega zanimanja za shod in da je s svojo neudeležbo onemogočilo, da bi bil shod obenem informativen in manifestačen.

»**Cvetlični dan**« je prinesel „Radogoju“ lepe novce, 5500 K. Zahvaljujemo se slovenskemu občinstvu naše prestolice, da je darovalo za revne dijake tako lepo vsoto.

Kómerz, ki ga je priredila „Prosveta“ in akad. fer. dr. „Sava“ kot zaključitev cvetličnega dne, je sicer dostojno zaključil cvetlični dan, ali podporni društva ne bodo imela mnogo od njega, ker je čistega dobička samo 96 K. Je to razumljivo vsled lepega uspeha cvetličnega dne, a menimo, da bi zato moral del dohodkov cvetličnega dne pripasti našim vseučiliškim podpornim društvom. Ker se letos to ni zgodilo, bo pač treba biti v prihodnjem letu bolj pazljiv.

SREDNJEŠOLSKI VESTNIK.

Drobtinica k pouku slovenščine na srednjih šolah. Priznati moramo članom profesorskega društva, da so marljivi pri spisovanju učnih knjig. Vsako leto prihajajo nove in stare v izboljšani in popravljene izdaji. Le v enem predmetu je doslej ostala knjiga stara, dasi bi ravno ta predmet, zaslužil posebno gojitev: v slovenski slovstveni zgodovini. Vsak pozna „Slovensko slovstveno čitanko.“ Ne rečem, da ni za prvo silo. Za potrebo se moramo zadovoljiti tudi z njo. Toda z novimi razmerami prihajajo nove potrebe. Ko nastopa polagoma slovenščina na Kranjskem tudi v višjih razredih srednjih šol svoje pravice, je treba premisliti, da je tudi pouk slovenščine potreben reforme; koristno bi bilo, da se poučuje slovenska slovstvena zgodovina že od 5. razreda naprej, ne pa še le v 7. in 8. razredu. Ne bi se tedaj več godilo tako kakor v šolskih letih 1909/10 in 1910/11 na gimnaziji v Mariboru. V šol. letu 1909/10 je poučeval slovenščino v 7. razredu poslanec dr. Verstovšek. Nimamo ugovora za to; toda ni nam prav, da včasih g. profesorja po 14 dni ni bilo videti v šoli; (vzrok temu so bila zasedanja dež. zbora v Gradcu); bilo tedaj tudi ni slovenščine, ampak večkrat se je — mesto slovenščine — tolkla grščina. Razumljivo je tedaj, da v slovst. zgodovini — brez profesorjeve krivde — ni bilo mogoče priti dalje nego do Prešerna. Krivo temu je nekoliko — ali pa zelo mnogo — tudi dejstvo, da sta katoliška in Pohlinova doba v sedanji učni knjigi obdelani ravno tako obširno kakor protestantska ali Prešernova doba, dasi — vsaj po mojem skromnem mnenju — ne zaslužita toliko pozornosti kakor protestantska, še manj pa ko prešernova doba. V šolskem letu 1910/11 se je bilo v 8. razredu treba v prvem tečaju lotiti staroslovenščine in le drugi tečaj je preostal za vse slovstveno delovanje od početkov slovenske romantike. Da tedaj ni bilo mogoče slišati v šoli količkaj o slov. moderni, dasi se je g. profesor, ki je to leto poučeval slovenščino v 8. razredu, trudil in si pritrgoval celo svoj prosti čas, je tudi razumljivo. Sicer pa pripušča tudi knjiga sama, ne oziraje se več na že omenjene dobe, mnogo želj. Kako zanimiv čas je Bleiweisov čas, ko je bilo slovstveno in

politično življenje v tako tesnih stikih! Ali bi ne bilo umestno, tudi v slednjem omeniti nekoliko v knjigi, pa ne samo splošno, ampak spuščajoč se v posamezna dejstva? Mogoče bi tedaj izostale stvari kakor: „Svobodomiselni nazori so prodrli do najnižje kože gorskega seljana,“ itd. Svobodomiselni nazori v koči gorskega seljana! To dokazuje najjasneje sedanost! In moderna! Razven 9 pesmij Otona Župančiča je sploh le omenjena z nekoliko imeni. To tedaj naj zadostuje? Odgovor pač ni težek. Zato kliče dijaštvo, ki trpi vsled pomanjkljivosti knjige, zmogljive mlade moči, da odpomorejo njenim hibam. Saj bo olajšano s tem tudi delo g. profesorjem. Objednem ponavlja željo po reformi pouka slovenščine v višjih razredih srednjih šol po načinu pouka nemščine. Kako pa je gotovo umestno, zbuditi v dijaštvu že zgodaj zanimanje za slovstvo, za to bodi zgled neki g. profesor, (mislim, da mu ne bom s tem škodoval, ako to omenim), ki je bral v 1. gimnazijskem razredu z učenci Milčinskega „Pravljice.“ Na tak način bi si lahko dijaštvo igrave prilastilo več znanja v slovstvu, če začenja z njegovim spoznavanjem že v — primi. A. I.

SLOVANSKO DIJAŠTVO.

Rusko dijaštvo. Slabe razmere, vedno naraščajoči statistični material, ki kaže vso gnilobo v ruskem šolstvu, vodi v političnem življenju vse rusko dijaštvo v boj proti vladi, ki ščiti sistem s svojim azijskim terorizmom. Dijaštvo napada vlado, donša statistični material in vpliva tako na inteligenco, da tudi ona nastopa proti vladi, kakor se je videlo ob priliki protesta moskovskih trgovcev in inteligentov. To pa seveda ne ugaja vladi in zato je uprizorila pogrom proti ruskim visokim šolam, proti svobodi učilišč in proti profesorjem in dijakom, ki branijo to svobodo. Dijaki so odgovorili na vladne naredbe s štrajkom, vlada pa je poslala policijo na univerzo, relegirala dijake in profesorje, nekatere poslala celo v katorge in v Sibirijo, da bi tako zatrla in uničila odpor proti sebi v dijaških vrstah. Ali tudi ta pogrom ni vladi izboljšal pozicije. Odpor je rastel tudi pri nedijakih, prišel je moskovski protest, ki je z odkritjem vedno novih sleparij in drugih nerednosti dal vladni opoziciji še večjo podlago. Izključeno je pa tudi, da bi sila mogla zatreti svobodno gibanje dijaštva, ker številke govore premočno. Samo nekaj primer. Na Ruskem je bilo v šolskem letu 1909/10 65,5% otrok brez šolskega pouka vsled pomanjkanja šol in prostorov v sedanjih šolah. Mesta plačujejo za policijo, in za vojsko 21,304.389 rubljev, za prosveto pa samo 9,347.630 rubljev. V Petrogradu pride na vsakega prebivalca 90 kopejk za policijo a samo 80 za šolstvo, v Moskvi 116 kopejk za policijo in 73 za šolstvo, še hujše je na deželi. Razmerje se tam zveča celo do sledečih razmerij: V Kovlu 25 proti 1, v Slomini pa celo 35 : 1. Najbolj preganja ruska vlada židovske dijake, katerim naravnost prepoveduje pohajanje vseučilišč, s tem da dovoljuje le malemu številu židov (samo 1% — 5%) dostop na univerzo. Židinke pa morejo studirati samo na ta način, da se vpišejo med prostitutke, te namreč imajo posebno prostost. Danes zatira vlada vsako stremljenje po visokih šolah, dasiravno jih ves narod želi. Mesta nabirajo denar za nove univerze, milijoni so že nabrani, a vlada ne da svoje dovolitve. Mesto Tomsk prosi že leta za žensko visoko šolo, ima tudi sredstva nabrana, a vlada še ni dovolila otvoritve.

Vsak dan prinese nove zločine ruske vlade, borilci za napredek države se kaznujejo barbarsko, a pomoči še ni na obzorju. In to vpliva potem na dušo ruskega dijaka in mu jemlje samozavest in dostikrat tudi polet. Vztrajnost njih boja vzbuja pa le upanje na končni uspeh, in to je edino, kar ima ruski dijak v svojo pomoč.

VESTNIK ZA KNJIŽEVNOST IN UMETNOST.

Dr. Alojz Kraigher: Školjka. (Drama. Založil L. Schwentner v Ljubljani.) Šestnajst let je bilo Pepini, ko je prišla iz samostana, njene oči so zrle v daljo in sanjale o sreči, ki bo prišla, ki mora priti. Ko je nekoč tako sanjarila, je prišel odzadaj koncipient Lubin in jo poljubil. Vsa se je stresla in se zbežala umivat — tu je videla v drugi sobi, kako je oče objemal sosedovo deklo. Kri ji je zaplala v lica, zašumelo ji je po glavi . . . videla je greh in greh jo je podvrigel. Ko je prišel Lubin drugič, ni več bežala, še-le, ko jo je Lubin zapustil, je videla, da sme nemoteno grešiti samo moški, da je ženska pastorka narave. Vzkipelo je v nji sovraštvo, ki je kričalo po maščevanju nad moškimi. Vzela je trgovca Tonina, da se maščuje nad njim in lažje nemoteno greši z drugimi. Tako je šlo življenje — neživljenje. Tu je prišel Toninov brat Maks in v Pepini je vzplamtela ljubezen do njega, on ji je postal školjka z biserom, za katero se hoče vreči v peneče se valove. A videla je, da je bilo vse — fata morgana, Maks je podoben drugim. In videla je svojo pot, ki gre proti sodrgi. Ob sedemdesetletnici svojega padca, ko je zopet prišel Lubin, je vrgla svojemu možu Toninu, vse svoje grehe v obraz in Tonin se je ustrelil.

To je nit drame, milje fin de siècle, okvir grešniki. Glavna oseba Pepina stoji kakor iz mramorja izklesana pred nami, nekatere geste in cinizmi spominjajo na d' Aureilly-jeve „Les Diaboliques.“ Tonin ji je na las podoben po preteklosti in sedanosti — samo da ne pluskne val pri njem nikjer tako visoko. Maks je slab človek, ki si ne upa priznati svojih pregreh in jih prikriva z naučenimi frazami. Podboj se je „skopal“ in ljubi zdaj idealno, Strellovka je bila zaljubljena v svojega komija, Olgi se zdi njen zakon cirkus, Lubin je rovtarski pseudo-inteligen. Nekdo je rekel — vsaj posredno, da propagira „školjka“ nemoralnost. Meni se zdi, da ni v prvih dveh dejanjih nobenega propagiranja, zato sta ti dve dejanji najboljši, kar se jih je napisalo v slovenski drami. Proti koncu se vlečejo etično-socialne debate. Pisatelj je naredil velik korak proti dovršenosti, a dosegel je ni. Ekonomije ne pozna še dobro, jezik je poleg nekaterih nepotrebnih lirizmov krepak in plastičen, vendar je preveč nepotrebnih tujk, ki strašijo, da se tako izrazim, kot lymphatični žandarji. Z idejne strani bi se dalo mnogo ploskati in žvižgati — a to ne spada v literarno kritiko.

Joso Jurkovič.

Oton zupančič: »Čaša opojnosti«, »Čez plan«. (Drugi natisk. Založil L. Schwentner v Ljubljani.) Ne mislim pisati ocene Župančičevih knjig, ker se je to zgodilo, ko so izšle prvič in ker „drugi natisk“ pri nas dosti pomeni — samo par besed, pozdrav. „Čaša opojnosti“ je izšla ob času, ko nismo vedeli, ali smo, ali nas ni, ali se bo iz vrenja naredilo vino, ali bo vse skupaj ostalo kislá brozga, ko so nam grozeč stale pred očmi neizgovorjene besede, „kar je čilega, to obvelja.“ Tuji val je podrl zidove — kaj je samoniklega, ki se ne bo asimiliralo, ali bo prišlo iz ognja . . . zlato? In „Čaša opojnosti“ je izraz tistega časa, izraz pesnikovega naziranja o svetu in umetnosti. Zdi se mi, da vidim harfo napeto od juga do severa in roka tresoč prebira strune in išče glasu, ki bi bil odmev notranjosti. Tuji vplivi na pesnika, tuja naziranja o svetu pritiskajo na človeka Župančiča, da ne pride lastni jaz na površje. Od prevaranega idealizma, ki poje „Milostno nebo ti bodi“, do mističnih velikonočnih in „Mojih bark“, od baudelaïreske „Vrt mojih sanj“ do nežnih otroških in idiličnih, od pesimističnih „Bolnih rož“ do „Večnega življenja“ — dolga pot! In „v duši trpeči nenadoma nekaj se dvignilo: Moč!“ Tu se je našel Župančič in zapel: „In vranci se usmilijo in tolčejo s kopiti in bijejo in bijejo — ne morejo pobiti . . .“ Jasna je bila tedaj pot pred njim in rekel je:

„Predaj se vetrom — naj gre, kamor hoče!
Naj srce se navriska in izjoče!“

Takrat so izginili tuji vplivi in zapel nam je o sebi, zapel pesem o grobovih, da nas je pretresala groza in:

„O, solnce je! Je ker ga slutimo,
ker ga v globini duše čutimo!“

In šel je dalje, vedno višje in višje, dokler ni obstal na vrhu gore v zarji — sam, ko se je ozrl ni imel druga — in začel se je razgovarjati sam s sabo in si izpraševati vest.

Joso Jurkovič.

RAZNO.

G. dr. Mihajlo Rostohar, ustanovnik narodno-radikalne struje in naš vrli starešina je pričel 23. oktobra predavati na češki univerzi. Pridružujemo se na tem mestu vsem, ki so z radostjo pozdravili ta dogodek, ki je za nas kulturnega pomena in pristrčno čestitamo mlademu docentu na doseženem uspehu! Drugo prihodnjic.

»Izobraževalni klub« v Ljubljani se je na letnem občnem zboru sledeče konstituiral: predsednik dr. Franjo Lipold, podpredsednik Jože Berce, tajnik dr. Avgust Munda, blagajnik dr. Josip Lavrenčič, knjižničar Lenart Lotrič, namestnika Tomo Tolazzi in Peter Žmitek, pregledniki Josip Breznik, Anton Jug in dr. Pavel Pestotnik.

V Hamburgu se je osnovala centralna knjižnica za slepce, da omogoči uporabo svoje knjižnice (čez 12.000 knjig v tisku za slepce) vse v Nemčiji. Kdor uporablja to knjižnico plača samo poštnino knjige. Da se uporaba te knjižnice kolikor mogoče posploši je razposlala centralna knjižnica vsem knjižnicam na deželi plakate, ki opozarjajo na to knjižnico. Tako bo tudi slepčem omogočena izobrazba.

Znamenje časa ali kaj? Kakor je menda temu ali onemu, ki se zanima za dijaška vprašanja, znano, se je letos v Berlinu ustrelil mlad Rus, ker se ni mogel na berlinski univerzi vpisati. Zavrnilo so ga z motivacijo, da tega ruska oblast ne pripusti. Pri tej priliki se je izvedelo, da obstoja med rusko vlado in nemško pogodba, da se na univerze v Nemčiji ne sprejme noben Rus, če tega njegova „pristojna“ oblast ne dovoli. Tako je v mnogih slučajih dovoljenje, da se sme kak odrašččen človek vpisati na kako zapadno univerzo, odvisno od volje kakega zauralskega „gubernatorja“. Ne tolažimo se, da se to vrši samo v Nemčiji; tudi v Avstriji se vpisujejo Rusi na univerzah z dovoljenjem svojih „gubernatorjev“. Tako so univerze, ki so prej s ponosom varovale svojo avtonomnost in se borile za akademično svobodo, postale eksekutivni organi policije!!! In nemške univerze so si dale tukaj preznačilno spričevalo. Lani so začeli tudi Nemci tožiti, da njihovo višje šolstvo zaostaja za ameriškim; najbolj glasno in odkrito je govoril o tem zgodovinar Lamprecht. Tega pa niso kriva toliko nedostatna gmotna sredstva, da duševni niveau nemških univerz tako pada, tega je kriv predvsem duh, ki vlada na njih. Kako naj razvije krila, če mu polet regulira policijski predpis, kako naj bo dostopen za kaj višjega, če se usužnji interesom one kaste, ki ji je v intelektualnem oziru zdrava mediokriteta že kulturen luksuz, „der beschränkte Untertannerverstand“ pa predpogoj in namen?!?

Spectator.

Esperanto in zrakoplovstvo. Tudi tu že igra esperanto svojo vlogo. Aviatik Farman Henry si je sezidal tovarno za aeroplane, združeno z letalno šolo. Ker prihajajo k njemu učenci različnih narodnosti, se je sedaj Farman naučil esperanto, ki ga z uspehom uporablja v svoji šoli. Tako je prejel prve nauke o aviatiki v esperantu ruski aviatik Effimoff.

Esperanto. Kako velikanskega pomena je jezik esperanto se sodi lahko iz njegove razširjenosti. L. 1887. je izročil ruski zdravnik dr. Zamenhof svoj jezik javnosti. Najprvo se je jezik esperanto razširil na Ruskem in v Franciji, v Nemčiji pa le redko. L. 1905. se je vršil mednarodni kongres v Boulogne-sur-mer. Ta kongres je bil preizkušnja jezika, ki se je za esperanto najlepše končala. Slede potem kongresi v Genfu (1906), Cambridge-u (1907), v Dresdenu (1908) in Barceloni (1909). Na vseh teh kongresih so se ljudje pogovarjali v novem jeziku, ki je tako zadostoval kot vsak drugi živi jezik. V Dresdenu je bilo zastopano 42 narodnosti in vendar je bilo krasno razumevanje in še lepše razpoloženje. Vzrok tej razširjenosti esperanta leži predvsem v tem, da je omogočeno občevanje ljudi potom enega jezika s pripadnikom vsakega naroda, dočim ni bilo preje to vedno mogoče kljub znanju petih in še več jezikov. Danes izhaja v esperantu že nad 100 časopisov, med njimi celo humoristični. Kako zelo raste povesod zanimanje za esperanto je razvidno iz sledeče tabele:

	5. julija 1908	5. maja 1909	v sredi no- vembra 1909
<i>a) Esperanto družb v</i>			
Ameriki	158	276	280
Aziji	23	30	31
Evropi	817	1155	1203
Afriki, Avstraliji	31	37	39
Celotno	1029	1498	1553
<i>b) Strokovnih družb in onih za poklic:</i>			
Morala, politika, verstvo	26	34	Še ni natančno znano.
Umetnost, veda	16	20	
Industrija, trgovina in obrt	24	27	
Uprava	5	5	
Sport, različno	28	46	
Skupno	99	132	—
<i>c) Časopisov:</i>			
Strokovnih časopisov	12	17	18
Splošnih in beletrističnih	9	9	15
Propagandnih	40	63	65
Skupno	61	89	96

V Nemčiji je raslo zanimanje za esperanto od leta do leta, kakor se tudi razvidi iz števil. L. 1903 je bilo 1, 1904 8, 1905 19, 1906 24, 1907 41, 1908 83, 1909 222 esperanto društev.

Za neesperantiste je važno društvo „Universala Esperanta Asocio“, ki da informacije o vseh mogočih rečeh proti minimalnemu letnemu prispevku. Omogočajo ji to delegati, ki jih ima v vseh večjih mestih celega sveta. Razširjenost esperanta kaže, da postane esperanto drugi jezik za vse, dočim ostane materni jezik prvi.

Uredništvo je prejelo sledeče publikacije:

Dr. Alojz Kraigher: Školjka. Drama. Založil L. Schwentner, v Ljubljani 1911. Cena broš. 2 K, vez. 3 K.

Milan Pugelj: Mali ljudje. Povesti. Založila Kleinmayer in Bamberg, v Ljubljani 1911. Cena 3 K, vez. 4 K.

Charles Dickeus: Oliver Twist. Poslovenil Oton Župančič. Založil L. Schwentner, v Ljubljani 1911. Cena 5 K, vez. 6 K, po pošti 30 v. več.

Dijaški Almanah. V. izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. V Ljubljani 1911. Cena 1 K 20 v.

Ravnokar je izšla v našem založništvu brošura

VOLJA IN DEJANJE

Psihologična analiza.

Napisal in slovenski mladini posvetil dr. K. Ozvald.

Cena 70 vin.

Dobiva se v knjigarnah in pri upravništvu „Omladine“.

... brošura, ki jo bo vsak omikanec čital z zanimanjem in s pridom. Filozofična razprava je to, a pisana tako poljudno, da jo razume tudi nefilozof. In praktične vrednosti je, praktičnega pomena za vse Slovence, kajti nesoglasje med voljo in dejanjem je v nas večje kakor pri mnogih drugih narodih. (Slov. Narod 1. maja 1911.)

Naročite se in razširjajte

„Svobodno Misel“

mesečnik, ki stane letno le 3 K, za Ameriko 4 K, v zaprti kuverti 5 K.

Zahtevajte „Svobodno Misel“ zastoj na ogled, za agitacijske svrhe brezplačno!

Upravištvo:

Kr. Vinogradey, Korunni tř. 6.

Prosimo cenjene somišljenike, da se ozirajo pri nakupu potrebščin na inserente v naših publikacijah in se na oglase sklicujejo.

Znanstvena knjižnica „Omladine“

I. Prof. Drtina: »Miselni razvoj evropskega človeštva« je dobiti radi preostale zaloge in želje, da naredimo s tem znamenito delo pristopno vsakemu slov. inteligentu, **za znižano ceno 2·50 K** (preje 4·20 K).

Dalje imamo na skladu le še malo število II. knjige:
Dr. Mihajlo Rostohar: Uvod v znanstveno mišljenje.
Cena 5·20 K.

Obe deli se dobivata v knjigarnah ali direktno
pri upravništvu „Omladine“ v Ljubljani, Breg št. 12.

A. Škulj - Ljubljana

trgovina s papirjem = Poljanska cesta št. 12
se priporoča slav. občinstvu, posebno dijaštvu za
nakup šolskih potrebščin, kakor zvezkov, peres,
svinčnikov, šolskih torbic, spominskih knjig,
∴ ter sploh pisalnih in risalnih potrebščin ∴.

**Cenjenemu dijaštvu priporoča svojo
trgovino s papirjem in galanterijo**

Marija Tičar

LJUBLJANA, Sv. Petra cesta
nasproti „Zlati Kaplji“.

Najcenejši nakup vseh šolskih potrebščin.

